

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

Evidenčné číslo: 19200/B/2012/1398837467

ETA A PROBLÉM TERORIZMU V
ŠPANIELSKU

Bakalárska práca

2012

Terézia Píšiová

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

ETA A PROBLÉM TERORIZMU V ŠPANIELSKU

Bakalárska práca

Študijný program: Medzinárodné ekonomické vzťahy

Študijný odbor: 6221 7 00 - Medzinárodné ekonomické vzťahy

Školiace pracovisko: Katedra medzinárodných politických vzťahov

Vedúci záverečnej práce: Ing. Peter Reťkovský

Bratislava 2012

Terézia Píšiiová

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracovala samostatne a že som uviedla všetku použitú literatúru.

20. 3. 2012

.....

(podpis študenta)

ABSTRAKT

PÍŠIOVÁ, Terézia: *ETA a problém terorizmu v Španielsku*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Fakulta medzinárodných vzťahov; Katedra medzinárodných politických vzťahov. – Ing. Peter Reťkovský. – Bratislava: FMV, 2012. 44 s.

Bakalárska práca sa zaoberá teroristickou organizáciou ETA a problémom terorizmu v Španielsku. Na základe analýzy dejín Baskicka a vývoja baskického nacionalizmu práca prichádza k záveru, že jeho extrémnu podobu spôsobili najmä snaha o zachovanie tradícií a pozdvihnutie národného povedomia ako reakcia na ekonomické a spoločenské zmeny v druhej polovici devätnásteho storočia, a diktatúra Francisca Franca ktorá prispela k rozpútaniu špirál akcií a represíí. Oficiálne ciele baskického terorizmu –ochrana baskického národa pred útlakom španielskeho štátu a boj za samostatnosť považuje táto práca iba za maskovanie jej skutočných motívov, ktorými sú moc, vplyv a získavanie finančných prostriedkov. K tomuto záveru práca dospela analýzou pôsobenia organizácie ETA a jej reakcií na politické a spoločenské zmeny. Práca je rozdelená do troch kapitol. Obsahuje tri prílohy.

Kľúčové slová: ETA, terorizmus, Baskicko, Španielsko, nacionalizmus

RESUMEN

PÍŠIOVÁ, Terézia: *ETA y el problema del terrorismo en España*. – Universidad de Economía, Bratislava. Facultad de las relaciones internacionales; Departamento de relaciones políticas internacionales. – Ing. Peter Reťkovský. – Bratislava: FMV, 2012, 44 p.

La tesis del bachiller trata de la organización terrorista ETA y del problema del terrorismo en España. Basándose en la análisis de la historia de País Vasco y el desarrollo de el nacionalismo Vasco, el trabajo llega a la conclusión que su manera extrema fue causada sobre todo por el intento de preservar las tradiciones y elevar la consciencia nacional como reacción a los cambios económicos y sociales en la segunda mitad del siglo 19, y la dictadura de Francisco Franco, la cual contribuyó a sesato de la espiral acción- represión. Los objetivos oficiales del terrorismo – la protección de la nación Vasca de la opresión de el Estado Español y lucha por independencia- se considera ser solo un camuflaje de sus motivos verdaderos, que son poder, influencia y ganada de los recursos financieros A este conclusión ha llegado este trabajo mediante la análisis de la actuación de la organización ETA y sus reacciones a los cambios políticos y sociales. El trabajo está dividido en tres capítulos. Contiene tres apéndices.

Palabras claves: ETA, terrorismo, País Vasco, España, nacionalismo

OBSAH

ÚVOD.....	8
1 HISTÓRIA BASKICKÉHO NACIONALIZMU	11
1.1 Základné údaje	11
1.2 Pôvod Baskov	11
1.3 Ekonomické a spoločenské zmeny	13
1.4 Vznik a vývoj nacionalizmu a terorizmu v Baskicku	14
1.4.1 Sabino Arana Y Goiri (1865-1903)	14
1.4.2 Nacionalizmus v prvej polovici dvadsiateho storočia	17
1.4.3 Euzkadi ´ta Askatasuna.....	20
1.5 Terorizmus po prechode k demokracii	23
1.5.1 Autonómne oblasti	23
1.5.2 Amnestie	24
1.5.3 Reakcia na zmenu režimu	25
1.5.4 Proti svojim.....	25
1.5.5 Años de plomo: exil, strach a mlčanie	26
1.5.6 ETA a.s.	27
1.5.7 Únosy a vydieranie	28
1.5.8 Civilný odpor	29
1.5.9 Rodokmene	29
1.5.10 Reakcie verejnosti.....	30
2 NÁSLEDKY A FINANCOVANIE TERORIZMU	32
2.1 Financovanie terorizmu	32
2.1.1 Vydieranie podnikateľov	32
2.1.2 Zbrane, drogy a politické kontakty	33
2.1.3 Subvencie politickým stranám a peniaze od štátu	34
2.1.4 Šírenie vplyvu	34
2.2 Dôsledky terorizmu.....	36
2.2.1 Demografické dôsledky	36
2.2.2 Ekonomické dôsledky	38
2.2.2.1 Turistický ruch	38

2.2.2.2	Náklady na zaistenie bezpečnosti	39
2.2.2.3	Pokles zahraničných investícií.....	39
2.2.2.4	Dopad na domáce firmy.....	40
2.2.2.1	Pokles potenciálneho hospodárskeho rastu.....	40
2.2.2.2	Škody na životoch a majetku	40
2.2.2.3	Trh s nehnuteľnosťami.....	41
2.2.3	Sociálne dôsledky	42
2.2.3.1	Traumatizácia rodín a spoločnosti	42
2.2.3.2	Atmosféra strachu	42
2.2.3.3	Štát, polícia a súdnictvo	43
2.2.3.4	Vzdelávanie	43
3	PRÍMERIE A SCENÁRE BUDÚCEHO VÝVOJA	45
3.1	Vývoj baskického terorizmu v deväťdesiatych rokoch a vyhlásenie prímeria	45
3.2	Porušenie prímeria a vývoj po roku 2000	46
3.3	Koniec ozbrojeného boja	46
3.4	Scenáre budúceho vývoja vzhľadom na charakter baskického nacionalizmu.....	47
3.4.1	Rozdiely medzi Baskami v Španielsku a vo Francúzsku	48
3.4.2	Nacionalistické hnutia vo vnútri Španielska.....	50
	ZÁVER	52
	ZOZNAM PRÍLOH.....	59
	Príloha č. 1: Politické mapy Španielska, Baskicka a Euskal Herria	i
	Príloha č. 2: Obrazová dokumentácia- nacionalizmus a ETA	iii
	Príloha číslo 3: Grafy a tabuľky.....	v

ÚVOD

Baskický nacionalizmus vznikol následkom prudkých ekonomických a spoločenských zmien v priebehu devätnásteho storočia. V dvadsiatom storočí sa jeho najradikálnejšia vetva sformovala do organizácie ETA, teroristickej skupiny, ktorá od svojho vzniku spáchala desiatky útokov a má na svedomí vyše 5 000 mŕtvych a zranených. Jej aktivity mali vážny dopad na španielsku ekonomiku aj mnohé oblasti života v krajine.

Cieľom tejto práce je preskúmať korene baskického nacionalizmu, príčiny jeho vzniku a dôvody, pre ktoré nadobudol formu násilného boja. Autorka sa ďalej zaoberá ekonomickými aspektmi terorizmu, hlavne spôsobmi jeho financovania a nákladov, ktoré vytvára. Skúma taktiež jeho dopad na spoločnosť, každodenný život a ekonomickú situáciu Baskicka a celého Španielska.

Terorizmus a otázka postavenia Baskicka v rámci Španielska je jedným z najpálčivejších problémov, ktorým musí krajina čeliť. Súčasný stav je ovplyvnený vyhlásením organizácie ETA v jeseni 2010, ktoré oznámilo koniec ozbrojeného boja, čo vyvolalo optimizmus, no taktiež obavy, pretože podobné vyhlásenia boli v minulosti teroristami porušené. Bez ohľadu na to, či ETA skutočne ukončí teroristické aktivity alebo nie, bude baskický nacionalizmus aj naďalej páľčivým problémom.

Vzhľadom na závažnosť problematiky sa jej venuje pomerne veľké množstvo španielskych a baskických autorov. Väčšina z nich sa zaoberá vznikom nacionalizmu a jeho vývojom do polovice dvadsiateho storočia, analýz súčasnej situácie nie je až také množstvo. Niektorí autori sa zameriavajú len na určitý aspekt terorizmu, napríklad José María Calleja, ktorý vo svojej práci *La diáspora vasca. Historia de los condenados a irse de Euskadi por culpa del terrorismo de ETA* bližšie skúma dopad terorizmu na demografický vývoj Baskicka. Jednou z najnovších je práca Mikala Buesu *ETA, S.A.*, ktorá analyzuje financovanie organizácie ETA a dopad jej aktivít na ekonomiku Baskicka a celého Španielska, pričom sa snaží o čo najpresnejšie vyčíslenie jej následkov. Pravdepodobne ide o najnovšiu publikáciu z tejto oblasti a jej prínos spočíva v tom, že do svojich výpočtov zahŕňa aj údaje z obdobia po roku 2000.

Slovenských publikácií o baskickom nacionalizme je menej. Venuje sa mu napríklad politológ Jozef Klavec vo svojej knihe *Terorizmus ako politický fenomén*. Ani táto publikácia sa však nezaobera výhradne organizáciou ETA, autor jej venuje pozornosť v rámci širšieho skúmania fenoménu terorizmu po septembri 2001. Aj česká publikácia

Dějiny Španělska, detailne mapujúca vývoj krajiny prakticky až do súčasnosti, spomína baskický nacionalizmus a činnosť organizácie ETA len okrajovo.

Autorka sa so španielskou literatúrou, kultúrou a dejinami sa dôkladne oboznámila už počas stredoškolského štúdia na bilingválnom gymnáziu. Bolo jej umožnené dvakrát študovať priamo v Španielsku, a to vďaka štipendiu počas strednej školy a programu Európskej únie, Erasmus. Po prvej návšteve Španielska odlietala z terminálu letiska Barajas, v ktorom o niekoľko týždňov došlo k výbuchu náloží umiestnených teroristami zo skupiny ETA.

V prvej kapitole sa autorka podrobne venuje vzniku a vývoju baskického nacionalizmu, pričom sa zameriava na príčiny, ktoré vyústili do jeho násilnej formy. Skúma jeho historické korene, bližšie sa zameriava na obdobie zmien v priebehu devätnásteho storočia, ktoré viedli k vzniku nacionalizmu. Podrobne sa venuje osobe Sabina Arana y Goiru, ktorý je považovaný za jeho zakladateľa. Popisuje a analyzuje ideologický vývoj nacionalizmu v prvej polovici dvadsiateho storočia a zoskupenia, ktoré sa vytvárali na jeho základe. Ďalej sa venuje vzniku organizácie ETA a začiatkom jej teroristickej činnosti. Sleduje jej vývoj a aktivity počas Francovej diktatúry do polovice sedemdesiatych rokov, ako aj zmeny, ktorými prešla po zániku frankizmu a nástupe demokracie začiatkom osemdesiatych rokov. Autorka skúma príčiny pokračovania teroristického násillia aj po skončení diktatúry a dosiahnutí autonómneho statusu Baskicka. Zároveň popisuje zmeny v ideológii a aktivitách organizácie.

Druhá kapitola sleduje vývoj organizácie ETA a jej aktivity v období rokov 1980 až 1990. Ide o najkrvavejšie obdobie v dejinách organizácie, počet útokov aj obetí na životoch dosiahol maximum. ETA sa v tomto období zameriava na únosy a vydieranie podnikateľov, čo sa stáva hlavným zdrojom jej príjmov. Autorka rozoberá aj iné spôsoby financovania organizácie a šírenia jej vplyvu. S tým úzko súvisia následky, ktorými terorizmus poznačil ekonomiku aj spoločnosť v Baskicku aj v celom Španielsku. Autorka ich delí na demografické, ekonomické a sociálne a každej z týchto skupín sa venuje podrobnejšie.

Tretia kapitola práce sa zameriava na vývoj organizácie ETA v deväťdesiatych rokoch minulého a v prvej dekáde 21. storočia, ako aj na aktuálny vývoj, pre ktorý je kľúčové vyhlásenie organizácie z októbra 2011, v ktorom tvrdí, že prestáva s ozbrojeným bojom. Autorka sa snaží na základe syntézy získaných poznatkov odhadnúť budúci vývoj

v Baskicku, či bude toto vyhlásenie dodržané a aké následky z toho vyplynú pre baskický nacionalizmus aj pre celé Španielsko. Okrem toho sa v tejto kapitole venuje aj budúcim možnostiam územného usporiadania Baskicka v rámci Španielska a možným alternatívnym usporiadaniam, pričom si všíma rozdiely medzi prejavmi nacionalizmu v rámci Španielska a vo vnútri baskickej komunity.

Autorka pri písaní tejto práce využila analýzu získaných údajov, ich syntézu a komparáciu. Na základe získaných poznatkov sformulovala vlastnú interpretáciu skúmaných javov a pokúsila sa odhadnúť budúci vývoj.

1 HISTÓRIA BASKICKÉHO NACIONALIZMU

1.1 Základné údaje

Baskicko, po španielsky País Vasco, je jednou zo sedemnástich autonómnych oblastí na území Španielska¹. Tvoria ho tri provincie: Álava, s hlavným mestom Vitoria, Guipúzcoa (hlavné mesto San Sebastián) a Vizcaya (hlavné mesto Bilbao)². Územie Baskicka je pomerne malé, no hustotou osídlenia (292 obyvateľov na km²) výrazne prevyšuje priemernú hustotu v Španielsku (81 obyvateľov na km²). V roku 2007 dosiahol počet obyvateľov Baskicka 2.141.860 osôb³.

V súčasnosti je Baskicko známe najmä pôsobením teroristickej organizácie *Euskadi Ta Askatasuna*⁴ (Baskicko a jeho sloboda) známej pod skratkou ETA. Jej cieľom je oslobodenie Baskicka spod údajného útlaku španielskeho štátu a jeho osamostatnenie. Terorizmus definujeme ako formu konania prijatú určitými organizáciami, ktorá sa zakladá na vykonávaní systematického násillia proti osobám a majetkom⁵. V prípade organizácie ETA sú to najmä prepady, vydieranie, pouličné násillie a bombové útoky, väčšinou zamerané na civilné obyvateľstvo.

V tejto kapitole sa autorka venuje dôvodom vzniku nacionalistického hnutia na území Baskicka, ktoré neskôr vyústilo do vytvorenia teroristickej organizácie, pričom sa zameriava na historické pozadie konfliktu a vývoj nacionalizmu a organizácie ETA od jej vzniku do konca diktatúry generála Franca v roku 1975.

1.2 Pôvod Baskov

Podľa legendy sú Baskovia Noemovi vnukovia, ktorí prišli na územie Baskicka po babylonskom zmätení jazykov⁶. Pôvod Baskov nie je známy. Predpokladá sa, že

¹ Spain. [online]. [cit. 2011-15-12]. Dostupné na internete:

<<http://www.talktalk.co.uk/reference/encyclopaedia/countryfacts/spain.html>>

² Todo sobre España: País Vasco. [online]. [cit. 2011-15-12]. Dostupné na internete:

<<http://www.red2000.com/spain/region/1r-vasc.html>>

³ La población vasca y los habitantes del País Vasco. [online]. [cit. 2011-15-12]. Dostupné na internete:

<http://www.voyagesphotosmanu.com/poblacion_pais_vasco.html>

⁴ Dugdale-Pointon, TDP. *ETA, (Euskadi Ta Askatasuna)*. [online]. [cit. 2011-18-12]. Dostupné na internete

<http://www.historyofwar.org/articles/weapons_eta.html>

⁵ BUESA, Mikel. 2011. *ETA, S.A: El dinero que mueve el terrorismo y los costes que genera*. s. 19

⁶ AZURMENDI, M. 1998. *La herida patriótica*. s 36

pochádzajú z prehistorickej skupiny franko- kantábrijskej civilizácie, nazývanej aj protobaskická, ktorej migrácia v Európe začala pred 16 000 rokmi⁷. Ich jazyk, po baskicky nazývaný *euskara*, nezdiera takmer žiadne spoločné znaky s románskymi jazykmi, no vykazuje istú podobnosť s kaukazskými jazykmi, hlavne s gruzínčinou a dagestančinou, a s jazykmi púštnych kmeňov v severnej Afrike⁸.

O osídľovaní Baskicka svedčia nástenné maľby vo viacerých jaskyniach na jeho území a iné archeologické nálezy, napríklad Idol z Mikeldi, pochádzajúci z doby železnej. Predstavuje býka s dvoma tvármi, znázorňujúcimi Slnko a Mesiac, ktoré predkovia Baskov uctievali⁹. Správy z neskoršieho sa zachovali v textoch rímskych historikov a gréckych zemepiscov¹⁰, spomína ich napríklad Strabón¹¹.

Baskovia sa usídlili na severe dnešného Španielska a sčasti aj na území Francúzska. Napriek viacerým pokusom o kolonizáciu Pyrenejského poloostrova a podmanenie si kmeňov, ktoré ho obývali, Baskovia úspešne odolávali cudzím útokom. Ich územie nedobyli Rimania, Vizigóti, Arabi, Frankovia ani Normani. Invázie, najmä rímska a arabská, prichádzali od juhu po mori. Ako prvé sa kolonizátori snažili obsadiť a preniesť svoju kultúru do bohatých oblastí na juhu a v strede poloostrova, kde boli vhodné klimatické podmienky. Hornatý sever prišiel na rad až neskôr, pričom mnohé oblasti zostali nedobyté a k druhej vlne kolonizácie, zameranej na vtláčenie vlastného jazyka, obchodu a kultúry podmaneným kmeňom, ani nedošlo. Preto sa prvé centrá odporu voči arabskej kolonizácii vytvorili práve v tejto oblasti.

Hornatý, ťažko dostupný terén a horšie klimatické podmienky sťažovali dobyvateľom útok na baskické sídla a zároveň vytvorili u Baskov pocit izolácie od ostatných skupín obyvateľstva. Terén a odlúčenosť podporovali zachovanie jazyka a tradícií v nezmenenej forme a bez vplyvu okolitých kultúr. Tak sa v priebehu niekoľkých storočí sformoval silný pocit národnej identity. Osobité javy tejto kultúry odolávali snahám španielskej monarchie o centralizáciu moci a zjednotenie pravidiel vo všetkých

⁷ *Historia del Pais Vasco*. [online]. [cit. 2011-20-12]. Dostupné na internete <<http://kondaira.net/esp/Euskara.html>>

⁸ *Historia del Euskara*. [online]. [cit. 2011-15-12]. Dostupné na internete <<http://kondaira.net/esp/Euskara.html>>

⁹ *Historia del Pais Vasco*. [online]. [cit. 2011-07-11]. Dostupné na internete: <<http://kondaira.net/esp/Euskara.html>>

¹⁰ *New vistas on the distant past: The Basques*. [online]. [cit. 2011-15-12]. Dostupné na internete <<http://www.buildinghistory.org/distantpast/basques.shtml>>

¹¹ *Introduction to geography*. [online]. [cit. 2011-07-12]. Dostupné na internete: <<http://www.physicalgeography.net/fundamentals/1a.html>>

oblastiach takmer až do začiatku dvadsiateho storočia. K pocitu izolácie prispieval aj odlišný jazyk.

1.3 Ekonomické a spoločenské zmeny

Vznik jednotného španielskeho kráľovstva bol podmienený zdĺhavým procesom *reconquisty*- bojom kresťanských kráľovstiev za znovuzískanie územia obsadeného Arabmi. Táto snaha bola úspešne zakončená za vlády katolíckych kráľov, Isabely a Fernanda, ktorí svojím sobášom spojili dve najmocnejšie kráľovstvá na poloostrove, Kastíliu a Aragón, do jedného celku. V roku 1492 k nim bola pripojená Granada, posledné územie na poloostrove, z ktorého boli vyhnaní Arabi¹². Územie, na ktorom žili Baskovia, oscillovalo medzi prevládajúcim vplyvom Francúzska a územnými ambíciami katolíckych kráľov. V roku 1517 kráľ Fernando podnikol inváziu, ktorej výsledkom bolo začlenenie Navarry do novovzniknutej španielskej monarchie. Kráľ zároveň prisľúbil, že bude rešpektovať tradičné zákony, *fueros*¹³, ktoré tu platili takmer do konca devätnásteho storočia.

V nasledujúcich storočiach prebiehal proces centralizácie, ktorý mal nahradiť rôzniace sa zákony jednotlivých oblastí jednotnými pravidlami. V Baskicku však pretrval pocit kultúrnej aj politickej odlišnosti. Od šesnásteho do začiatku devätnásteho storočia sa v Baskicku vytvorila a skonsolidovala spoločnosť, ktorá bola tradične rozdelená na dve skupiny. Jedna bola agrárna, vidiecka, hovoriaca výlučne baskicky. Do tejto skupiny patrila drvivá väčšina obyvateľstva. Druhú skupinu tvorila kultúrna elita v mestách, ktorá okrem baskického jazyka hovorila a čítala po španielsky¹⁴. Baskické provincie boli medzi poslednými v Španielsku, čo si zachovali *fueros* - tradičné zákony a privilégia. *Fueros* boli zakázané až v roku 1876. Obyvatelia Baskicka vnímali ich zrušenie veľmi negatívne, no krajine prispôsobenie sa centrálnym normám pomohlo. Baskicko sa otvorilo okoliu, čo sa prejavilo najmä v ekonomickej oblasti. Nastala éra industrializácie, modernizácie a rozvoja, ktorá spôsobila prudký rast životnej úrovne. Bourbonovská monarchia navyše

¹² OCAÑA, Juan Carlos: *Historia de España: Los reyes católicos: La conquista del reino Nazarí de Granada y la incorporación del reino de Navarra*. [online]. [cit. 2011-15-12]. Dostupné na internete: <<http://www.historiasiglo20.org/HE/5b.htm>>

¹³ OCAÑA, Juan Carlos: *Historia de España: Los reyes católicos: La conquista del reino Nazarí de Granada y la incorporación del reino de Navarra*. [online]. [cit. 2011-15-12]. Dostupné na internete: <<http://www.historiasiglo20.org/HE/5b.htm>>

¹⁴ AZURMENDI, M. 1998. :*La herida patriótica*.

povolila zahraničné investície a export a Baskicko zažilo ďalšiu vlnu rýchleho rastu, vďaka prílevu britského kapitálu¹⁵.

Nie všetky zmeny boli pozitívne. Rozvoj priemyslu vytvoril množstvo pracovných miest, za ktorými prichádzalo do Baskicka množstvo imigrantov z celého Španielska. Tí priniesli so sebou cudzí jazyk, španielčinu, a celkom iný životný štýl. Oba nové prvky začalo preberať aj domáce obyvateľstvo, ktoré sa masovo sťahovalo do miest za prácou vo fabrikách. Tradičné hodnoty a spôsoby života sa ocitli v kríze.

Nepriaznivý stav baskickej kultúry sa v tomto období snažili ovplyvniť rôzne lokálne hnutia, ktoré však mali malý počet obyvateľov a zameriavali sa najmä na štúdium a propagáciu jazyka, literatúry a histórie.

1.4 Vznik a vývoj nacionalizmu a terorizmu v Baskicku

Na problémy spôsobené prudkým rozvojom a zmenami ponúkol riešenie nacionalizmus. Jeho zástancovia cítili potrebu prispôbiť sa novým pomerom a pritom si zachovať čo najviac zo starých tradícií. Nacionalizmus zahŕňal celé Baskicko a namiesto delenia na šľachtu, buržoáziu, robotníkov či roľníkov zjednocoval všetky tieto rôznorodé skupiny obyvateľstva do spoločného *my*. Toto zjednotenie bolo umožnené vyčlenením sa z imaginárneho *oni*, ktorým sa stal španielsky štát v úlohe zjednocujúceho nepriateľa. Nacionalisti ho označili pojmami ako *opresor* (utláčateľ) či *explotador* (vykorisťovateľ), hoci nacionalizmus sa vyvinul ako mestský fenomén, medzi tými, ktorí boli úplne prispôbení španielskej kultúre a jazyku.

1.4.1 Sabino Arana Y Goiri (1865-1903)

Unikátnosť baskického nacionalizmu spočíva aj v tom, že jeho základy boli vytvorené jedinou osobou- Sabinom Aranom. On sformuloval jej politický program (publikovaný pod názvom *Baskicko za nezávislosť* a vydaný v roku 1892), zadefinoval geografickú rozlohu Baskicka, založil prvú politickú stranu a dokonca napísal hymnu a navrhol oficiálnu vlajku. Od neho pochádza aj územno-politická požiadavka zhrnutá v hesle *Zazpiak-bat* (sedem v jednom), a vzorci $4+3=1$ ¹⁶, ktorý predstavuje ideu zjednotenia

¹⁵ *El rincón del vago: Restauración Borbonica*. [online]. [cit. 2011-15-12]. Dostupné na internete: <<http://html.rincondelvago.com/restauracion-borbonica.html>>

¹⁶ CONVERSI, D. 1997. *The Basques, the Catalans and Spain. Alternative routes to nationalist mobilisation*.

štyroch provincií na území Španielska, ktoré Arana označoval jednotným názvom *Euskadi Sur*, čiže južné Baskicko, a troch na území Francúzska- *Euskadi Nord*, severné Baskicko do jedného štátneho celku. V dobe svojho vzniku bola táto požiadavka rovnako nereálna ako dnes, no napriek tomu si získala v radoch nacionalistov mnohých zástancov.

Sabino Arana y Goiri sa narodil v dobre situovanej rodine, ktorá však kvôli politickým zmenám prišla o veľkú časť majetku. V roku 1882 začal v Barcelone študovať právo¹⁷. Bol tam svedkom oživenia katalánčiny. Hlboko to na neho zapôsobilo a začal dúfať, že by niečo podobné mohlo stať aj v jeho vlasti. V Baskicku však bol jazyk už spolovice zabudnutý a samotné obyvateľstvo ho odmietalo ako zastaraný. Po návrate vyhlásil za svoj cieľ získanie nezávislosti Baskicka. Videl Baskicko ako umierajúci národ, ale vyjadril sa, že radšej by ju videl mŕtvu než tak, ako podľa neho bola- ponížená a v moci slabého a biedneho národa, Španielska. Úplné oddelenie od Španielska bola jediná nádej, únik z biedy¹⁸.

Na dosiahnutie tohto cieľa založil dvojtýždenník, ktorého jediným prispievateľom bol on sám. Ďalším projektom bola neformálna spoločnosť so sto päťdesiatimi zakladajúcimi členmi, ktorá pre kandidovanie do volieb nadobudla politickú formu. Španielske úrady ju zakázali a Arana skončil vo väzení¹⁹.

Prvá nacionalistická organizácia, PNV (*Partido Nacionalista Vasco*- Baskická nacionalistická strana) bola založená Aranom v roku 1895. Hymnu strany, *Gora ta gora*, skomponoval Arana počas svojho pobytu vo väzení. Skladba bola v roku 1980 prijatá za oficiálnu hymnu autonómnej komunity Baskicko (*Comunidad Autonoma Euskadi*) a v súčasnosti je baskickou národnou hymnou. Jeho vlajka, nazývaná *Ikurriña*, je zeleno-červená a tieto farby prijala za svoje aj PNV. Stala sa oficiálnou vlajkou Baskicka v roku 1936.²⁰

Imigrantov, ktorí zaplňali voľné pracovné miesta v Baskicku, Arana označoval ako negatívny prínos k spoločnosti. Mnohí z nich boli z Kastílie- krajiny utláčateľa. Hoci Aranovým oficiálnym cieľom bola záchrana jazyka a tradícií, v skutočnosti ich využíval iba ako pomôcku pre svoj skutočný zámer: vytvoriť pomocou nich etnickú hranicu,

¹⁷ *Biografías y Vidas: Sabino Arana y Goiri*. [online]. [cit. 2011-12-12]. Dostupné na internete: <<http://www.biografiasyvidas.com/biografia/a/arana.htm>>

¹⁸ CONVERSI, D. 1997. The Basques, the Catalans and Spain. Alternative routes to nationalist mobilisation. s. 58

¹⁹ Ibid.

²⁰ Ibid.

zachovať rasovú čistotu, oddeliť domácich od prišielcov. Ochranou voči cudzím vplyvom mal byť jazyk. Bol však veľmi komplexný, náročný na štúdium a odlišný od španielčiny. Preto Baskovia tvrdili, že ho žiadny prišelec nedokázal ovládnuť. Podľa legendy sám diabol navštívil Baskicko, aby sa ho naučil, no do pekla sa vrátil bez toho, aby vedel povedať viac ako *bai* (áno) a *ez* (nie)²¹.

Výraznou črtou Aranovej ideológie bola katolícka viera. Z nej pramenia mnohé postoje, ktorými formoval PNV. Požadoval, aby boli všetci členovia jeho organizácie katolíci²². Centralizáciu chápal ako snahu o podkopanie vplyvu cirkvi a kresťanských hodnôt v prospech materializmu. Bol presvedčený, že Španielsko ovládali proticirkevné sily, sekularizmus a hlavne liberalizmus, ktorý vnímal ako skorumpovaný. Araňova vízia predstavovala utopistickú, beztriednu spoločnosť.

Jednou z Aranových priorít bolo očistiť jazyk od vplyvu hispanizácie. Snažil sa vytvoriť čistú baskičtinu, no keďže tá neobsahovala dostatočnú slovnú zásobu, pri svojej práci preberal mnohé slová na označenie nových javov a dejov zo španielčiny, prípadne vytváral neologizmy- napríklad pojem *Euzkadi*, ktorým označil Baskicko a ktorý sa neskôr stal oficiálnym názvom (Euskadi). Nakoniec jeho snaha skončila vytvorením umelého jazyka, ktorý nemal s rečou bežných ľudí nič spoločné. V mestách ním už skoro nehovorilo. Hoci vinu za jeho rýchle miznutie zvaloval na útlak španielskeho štátu, pravdou bolo, že samotní Baskovia ho prestávali používať. Namiesto neho používali španielčinu, ktorá mala uplatnenie aj mimo Baskicka, bola jednoduchšia a mala oveľa širšiu slovnú zásobu. Ani samotný Arana neovládal baskičtinu. Nacionalizmus vyzdvihoval jazyk hneď po rase ako národný symbol, ale zanedbával ho ako moderný prostriedok komunikácie. Jazyku Arana pripisoval iba sekundárnu dôležitosť, kládol predeň rasu. Arana sa vyjadroval v rasistických termínoch, čo možno vidieť v jeho snahe o zachovanie čistej krvi, napríklad ostro odsúdil sobášne medzi Baskami a imigrantmi.

²¹ CONVERSI, D. 1997. *The Basques, the Catalans and Spain. Alternative routes to nationalist mobilisation.*

²² WULFF, Alonso Fernando: *Sabino Arana: racismo, nacionalismo vasco, integrismo católico. Una breve antología y guía de lectura. Revista el Observador.* [online]. [cit. 2011-11-11]. Dostupné na internete : <http://www.revistaelobservador.com/index.php?option=com_content&task=view&id=4524>

Nacionalizmus začal sláviť prvé politické úspechy v roku 1898²³. Zároveň sa vo vnútri PNV začalo stupňovať napätie medzi skupinou, na čele ktorej bol Arana ako šéf ideológie, a zoskupením pragmatikov, ktorí mali pod kontrolou politickú prax.

Aranu v 1902 znovu uväznili. Dôvodom bol telegram, ktorý poslal Theodorovi Rooseveltovi ako blahoželanie USA k oslobodeniu Kuby od otroctva a chválil federálny systém²⁴. Pod neustálym tlakom autorít Arana napokon zmiernil svoje postoje. Po prudkom zhoršení zdravotného stavu musel opustiť vedenie strany. Zomrel v roku 1903 ako 38 ročný. Baskický nacionalizmus dosiahol najväčšie úspechy až po jeho smrti. Strana sa stala umiernenejšou, získala nových voličov a čoskoro sa dosiahla druhú najsilnejšiu pozíciu v regióne po konzervatívcoch.

1.4.2 Nacionalizmus v prvej polovici dvadsiateho storočia

Nacionalistický prúd sa v dvadsiatom storočí rozdelil na viaceré frakcie, PNV ale zostala najdôležitejšou baskickou nacionalistickou stranou. Španielsko nevstúpilo do prvej svetovej vojny a neutralita dala výnimočný stimul baskickej ekonomike²⁵. Rozvoj zbrojárskeho priemyslu, lodníctva a baníctva priniesol ekonomickú rast.

Povojnová ekonomická kríza a príklad ruskej revolúcie, ktorý priniesol do krajiny strach z komunizmu, odsunuli národnostnú otázku do úzadia. Vedúce spoločenské triedy sa začali obracať na centrálnu vládu, aby utišila robotnícke nepokoje. Toto sa premietlo do klesajúcich volebných výsledkov nacionalistov. Pod tlakom neúspechu sa nezhody vo vnútri strany vyhrotili a viedli k rozdeleniu a následnému obnoveniu PNV v tvrdej aranistickej línii, inšpirovanou írskou *Sinn Féin*. Jej členovia postavili na Aranovom katolíckom záujme o dobro pracujúcich antikapitalistickú teóriu, ktorá bola kľúčová pri obrace nacionalizmu k marxizmu v šesťdesiatych rokoch.

Vznikali aj spoločnosti, ktoré sa snažili o obnovu zanikajúcej kultúry bez politických ambícií, napríklad *Sociedad de Estudios Vascos* (Spoločnosť baskických

²³ *Spokes of Nationalism – Mark a Hill: Chapter 1: Nationalism, industrialisation, modernity and cycle sport to 1936. The Establishment of Basque Nationalism 1895-1932.* [online]. [cit. 2011-11-11]. Dostupné na internete : <<http://www.dailypeloton.com/spokesone.asp>>

²⁴ CONVERSI, D. 1997. The Basques, the Catalans and Spain. Alternative routes to nationalist mobilisation. s. 68

²⁵ DE LLANO, Q. GARCÍA, G. *España y la primera guerra mundial.* [online]. [cit. 2012-14-01]. Dostupné na internete: <<http://www.artehistoria.jcyl.es/histespc/contextos/7143.htm>>

štúdií) alebo *Euskaltzaindia*, Baskická jazyková akadémia²⁶. Lákala ich predstava oživenia baskickej kultúry a tradícií, no neusilovali sa vybudovať samostatný štát.

V období od Aranovej smrti do tridsiatych rokov v nacionalizme ideologický vývoj nenastal. Koaliční partneri najdôležitejšej nacionalistickej strany, PNV, boli hlavne pravicové strany, teokrati a konzervatívci. Spolupráci so socialistami sa nacionalisti dôsledne vyhýbali kvôli ich centralizačným trendom a ateizmu.

Počas diktatúry Prima de Riveru v rokoch 1923-1930 vyvíjali nacionalistické skupiny aj PNV mnohé aktivity. Najväčší význam mali horolezecké skupinky, ktoré sa schádzali na vrcholoch hôr, aby tam mohli nerušene a slobodne diskutovať o politike. Aj táto činnosť vychádzala z činnosti írkej Sinn Féin. Po páde Riveru sa baskický nacionalizmus vynoril posilnený rokmi utajenia a ilegality. Diktatúra zahladila nezhody medzi jednotlivými skupinami a podnietila aj aktivizáciu spoločnosti. V roku 1933 sa PNV stala najsilnejšou stranou v regióne. Navrhovaný autonómny status bol podporený v referende 84% hlasov v troch provinciách, s účasťou 87% právoplatných voličov, čo bola najvyššia účasť zo všetkých volieb v španielskej histórii.²⁷ Autonómia však nebola umožnená kvôli výhre antinacionalistickej pravicovej koalície v Madride. To podnietilo obrat v PNV k ľavici, čo im však ubralo hlasy voličov, keďže katolícki voliči túto zmenu odmietali. Baskický nacionalizmus bol podporovaný aj mnohými kňazmi a príslušníkmi cirkvi.

Po troch neúspešných pokusoch dosiahlo Baskicko autonómiu v decembri 1935²⁸. Počas občianskej vojny baskickí nacionalisti podporovali republikánov. V roku 1937 nemecké lietadlá v deň trhu zbombardovali civilné obyvateľstvo v meste Guernica. Tento čin pobúrili medzinárodnú verejnú mienku. Pod tlakom celosvetového pobúrenia frankisti popreli akúkoľvek zodpovednosť.²⁹

²⁶*Eusko ikaskuntza: Quienes somos*. [online]. [cit. 2011-15-12]. Dostupné na internete: <<http://www.eusko-ikaskuntza.org/es/quienessomos/historia/>>

²⁷CONVERSI, D. 1997. *The Basques, the Catalans and Spain. Alternative routes to nationalist mobilisation*. s. 75. citované podľa: Granja 1986, s. 394-6 a Payne 1975, s. 134

²⁸DE LA GRANJA SAINZ, J. L. *Archivos, bibliotecas y hemerotecas sobre el nacionalismo vasco en la II republica*. [online]. [cit. 2012-15-01]. Dostupné na internete: <<http://www.euskomedia.org/PDFAnlt/congresos/10/10659662.pdf>>

²⁹CONVERSI, D. 1997. *The Basques, the Catalans and Spain. Alternative routes to nationalist mobilisation*. s. 77

Autonómia trvala iba deväť mesiacov. Skončila, keď španielske vojská dobyli Bilbao v roku 1937. Politické strany boli zakázané³⁰. V nasledujúcom období Franco tvrdo potláčal všetky prejavy baskickej kultúry –bola zrušená univerzita, národnostné spolky, baskické noviny a časopisy. Baskičtina bola zakázaná na školách, pri slúžení omši, v oficiálnej komunikácii, dokonca vyšlo nariadenie odstrániť nápisy v baskičtine z náhrobných kameňov. Mnoho ľudí bolo odsúdených a popravených za propagovanie nacionalizmu. V tomto období mnoho Baskov emigrovalo, najmä do Francúzska a Latinskej Ameriky.

Po druhej svetovej vojne sa baskickí republikáni snažili získať podporu spojencov proti diktatúre hlavne cez pôsobenie baskickej vlády v exile. Vo vnútri krajiny vypukol generálny štrajk, do ktorého sa 1. mája 1947 zapojili tri štvrtiny robotníkov vo Vizacayi³¹. Nacionalisti si všimli, že spojenie nacionalizmu a ľavice dokáže zmobilizovať široké masy pracujúcich. Španielska vláda zareagovala na štrajky krutými represiami, ktoré v podstate zničili bunky odporu. V tom istom čase západné krajiny prestali podporovať exilovú vládu a Baskicko sa ocitlo v izolácii. Francov režim si získal podporu USA, Španielsko sa stala členom WHO, UNICEF a OSN, v roku 1953 podpísalo bilaterálnu dohodu s USA a konkordát s Vatikánom³². Izolácia viedla k presvedčeniu, že Baskicko sa nemôže spoliehať na pomoc zvonka a musí si vystačiť samo. O niekoľko rokov vznikla ETA.

Nacionalizmus priniesol želané výsledky. Baskovia sa zjednotili proti imaginárnemu nepriateľovi, španielskemu štátu, ktorého súčasťou boli už mnoho storočí. Prostredníctvom mystifikácie faktov a historických udalostí sa medzi Baskov rozšírila hrdosť na národ a na príslušnosť k nemu, ktoré dovtedy v spoločnosti chýbali. Nacionalizmus v priebehu dvadsiateho storočia stupňoval svoju nenávisť voči španielskemu štátu, pretože spoločný nepriateľ mu zaručoval súdržnosť spoločnosti a dostatočnú podporu. Navyše bolo oveľa jednoduchšie aj z politického hľadiska stavať sa do pozície ochrancov proti zlu zvonka.

³⁰ *Recursos académicos: La dictadura franquista en el País Vasco*. [online]. [cit. 2011-15-12]. Dostupné na internete: <<http://www.recursosacademicos.net/web/2011/03/14/tema-11-la-dictadura-franquista-en-el-pais-vasco/>>

³¹ PÉREZ, A. M. Á.: *Huelgas Antifranquistas. Una visión desde el exilio*. [online]. [cit. 2011-15-12]. Dostupné na internete: <http://www.euskosare.org/komunitateak/ikertzaileak/ehmg/3/txostenak/perez_anton>

³² *Spain- Foreign policy under Franco*. [online]. [cit. 2011-15-12]. Dostupné na internete: <<http://countrystudies.us/spain/24.htm>>

1.4.3 *Euzkadi 'ta Askatasuna*

Po období poklesu a stagnácie začala baskická ekonomika opäť rásť až v päťdesiatych rokoch. V roku 1956 sa konal *Svetový baskický kongres* v Paríži pri príležitosti dvadsiateho výročia baskickej vlády, no vo vnútri Baskicka prevládala negatívna atmosféra. Kvôli izolácii a vládnym represiam sa nacionalistické organizácie ocitli v nečinnosti a pasivite, no medzi mládežou rástla nespokojnosť a nepokoje. Na univerzite v Bilbau sa začala schádzať skupina nespokojných študentov. Nazvali sa *Ekin-treba urobit*³³. Po nepochopení zo strany PNV sa spojili s ďalším zoskupením, *Egi*, ktorého folklórne a nostalgické aktivity boli tolerované režimom. PNV sa snažila udržať ich činnosť pod svojou kontrolou, no v roku 1959 sa Ekin osamostatnila, pričom so sebou odtrhla väčšinu mládeže dovtedy aktívnej v Egi a v PNV. Ich cieľom bolo zorganizovať aktívny odpor voči režimu. Hlavným predstaviteľom skupiny bol Txillardegui, vlastným menom Jose Luis Alvarez Emparanza, študent, ktorý neskôr napísal viacero ocenených románov v baskičtine a len zriedka používal španielčinu. Do činnosti sa zapojil, pretože bol presvedčený, že samotná existencia Baskicka je v ohrození.³⁴

Členovia zvažovali použitie sily od začiatku. Mala slúžiť na boj proti frankizmu, aj na oživenie národného povedomia a povzbudenie na návrat k jazyku a tradíciám. Touto myšlienkou sa pomaly rozvíjala predstava násilia ako očistnej a regenerujúcej sily. Najväčšou inšpiráciou pre skupinu bol francúzsky existencializmus. Jean Paul Sartre, jeho predstaviteľ, bol podporovateľom organizácie ETA³⁵.

Hlavnou príčinou vzniku ETA bolo sklamanie z PNV. Organizácia *Euzkadi 'ta Askatasuna*, Baskicko a sloboda, vznikla 31. júla 1959. Zo začiatku pokračovali jej členovia v štúdiu dejín a jazyka, organizácia mala kultúrne zameranie a jedinými jej vonkajšími prejavmi bolo niekoľko graffiti. Čoskoro sa rozdelila na šesť pobočiek a členstvo sa rozdelilo do dvoch kategórií: militanti, ktorí zložili sľub mlčania, a sympatizanti, ktorí nie.³⁶

³³Speedy look: *Euzko Gaztedi Indarra*. [online]. [cit. 2012-22-01]. Dostupné na internete: <http://www.myetymology.com/encyclopedia/Euzko_Gaztedi_Indarra.html>

³⁴CONVERSI, D. 1997. *The Basques, the Catalans and Spain. Alternative routes to nationalist mobilisation*. s. 88

³⁵BASSERETXEA, Gorka: *The case of Herri Hatasuna: Spain's political show trial*. [online]. [cit. 2012-22-01]. Dostupné na internete: <<http://socialist.org/socialist/ma98/1.html>>

³⁶CONVERSI, D. 1997. *The Basques, the Catalans and Spain. Alternative routes to nationalist mobilisation*. s. 90

Prvý akt politického násillia sa odohral v roku 1961. Išlo o výbuchy v niekoľkých vládnych budovách, k zodpovednosti za ktoré sa nikto neprihlásil. Ďalším krokom organizácie bol pokus vykoľajit' vlak vezúci frankistických vojnových veteránov, ale plán bol odhalený a nasledovala vlna zatýkania a mučenia. Do roku 1960 prešlo výcvikom organizácie viac než 300 militantov. Prvé zasadnutie sa v roku 1962 a chválilo Deklaráciu princípov, ktorá definovala ETA ako revolučné baskické hnutie za národné oslobodenie, no neprinieslo žiadne nové myšlienky ani politický program. Organizácia bola tvorená bunkami aktivistov, ktorí venovali tento činnosti všetok svoj čas. Museli byť oddaní misii a žit' v utajení.

Prvá ideologická formulácia a politický program sa objavili v knihe *Vasconia* z roku 1963, ktorej autorom bol Federico Krutwig, sekretár v Baskickej jazykovej akadémii, ktorý nikdy nebol členom ETA³⁷. Jeho kolegovia ho považovali za blázna. Pozmenil mnoho Aranových myšlienok, centrálny význam rasy nahradil pojmom *ethnos*, spájajúcim jazyk a kultúru, kresťanstvo zase predstavou politiky ako poslania. Krutwig útočil na cirkev ako na nepriateľa ľudu a agenta odnárodňovania. Nastalo obdobie znovuobjavenia baskického pohanstva. Hrdosť na kresťanské korene bola nahradená poukazovaním na neskoré prijatie kresťanstva ako dôkaz baskickej nezávislosti. Ďalším argumentom proti cirkvi bol štátny koncept *nacionálkatolicismu*. Baskovia cítili zášť voči kolaborácii cirkvi s Francovým režimom a jej zrady baskického boja. No do ETA vstupovali aj kňazi a príslušníci cirkvi.

Dôležitým bodom pre vývoj organizácie bol pamflet Jose Luis Zalbideho *Insurreccion en Euskadi* (Povstanie v Baskicku), ktorý vznikol ako gerilový manuál, ovplyvnený Mao Ce Tungom a Ho Či Minom³⁸. ETA sa začala zapájať do organizácie štrajkov pracujúcej triedy a definovať sa ako antikapitalistická a protiimperialistická organizácia. V tomto období museli jej zakladatelia odísť z Francúzska, kde sa ukrývali, a hľadať si úkryt v Belgicku. ETA sa dostala pod kontrolu mladých radikálov, ktorí presadzovali boj a vojnu a prepojili národnostné snahy so sociálnym bojom. Použili Krutwigovu teóriu, ktorá vytvorila cyklus akcia/ represia/ akcia. Pri represiách zo strany štátu utláčaná skupina zareaguje odvetnou akciou, čo vyvolá ďalšie útoky štátnej moci. Keďže však štát nevie, kto presne útok vykonal, jeho reakcia bude plošná, teda zasiahne

³⁷*Enciclopedia de la nacion española: Federico Krutwig Sagredo*. [online]. [cit. 2012-22-01]. Dostupné na internete: <http://nacionespanola.net/index.php?title=Federico_Krutwig_Sagredo>

³⁸*Biblioteca internacional de izquierda comunista: Las causas historicas del separatismo vasco*. [online]. [cit. 2012-22-01]. Dostupné na internete: <<http://www.sinistra.net/lib/upt/izqcom/gate/gatefbubes.html>>

všetkých obyvateľov rovnako. Okupujúce sily by sa potom odplatili rovnomerným násilím, pretože by nevedeli, kto sú revolucionári a to by spôsobilo odpoveď obyvateľstva formou zvýšeného protestu a v stúpajúcej špirále odporu voči diktatúre.³⁹

Prvý priamy ozbrojený útok bol okradnutie bankového kuriéra v roku 1965. Prvá vražda sa odohrala v roku 1968. Vodca teroristickej skupiny, Javier Echavarrieta, a jeho spolubojovník boli zadržaní pri dopravnej kontrole. Keď sa k nemu priblížil príslušník civilnej stráže, Jose Pardines, Echavarrieta na neho vystrelil a zabil ho⁴⁰. O niekoľko hodín Pardinovi kolegovia Echavarrietu začali prenasledovať a zabili ho. To bol podnet, na ktorý organizácia čakala. Verejné pobúrenie nad jeho smrťou vyústilo do masových demonštrácií a ETA mala o nových členov postarané.

V tom istom roku sa odohrala aj prvá plánovaná politická vražda, keď politického komisára Melitona Manzanasa zastrelili pri príchode domov pred očami jeho manželky⁴¹. Vláda razantne zasiahla, čo vyprovokovalo ďalšiu vlnu masového odporu. Špirála akcie a represie sa dala do pohybu. Štruktúru organizácie znovu narušila vlna zatknutí a nútených odchodov do exilu. Ideologické rozštiepenie dosiahlo vrchol. V roku 1970 začal v Burgose súd so 16 príslušníkmi organizácie obvinenými zo smrti Manzanasa, ktorý ostro sledovali obe strany sporu aj zahraničie. V Baskicku sa za obžalovaných nich slúžili omše, zatiaľčo masové demonštrácie a generálne štrajky ohromili krajinu. Deň pred začiatkom procesu ETA uniesla západonemeckého konzula. Požadovali humannejšie zaobchádzanie so súdenými a záruku, že nebudú odsúdení na trest smrti. Po tajných rokovaníach bol konzul prepustený bez ujmy a Franco vzápätí odsúdil všetkých obžalovaných na smrť.

Dlho predstavovala ETA vrchol ľadovca omnoho masovejšieho odporu voči Francovi. Jej členovia si vytvorili mýtus hrdinského národa, statočne bojujúceho o svoje prežitie proti mocnej tyranii podporovanej západom. Pri každom vnútornom konflikte sa vedenia ujala tá najradikálnejšia frakcia. Vďaka vlnám zatýkania sa vedenie neprestajne menilo. Každý odchod do exilu, uväznenie alebo zabitie vodcov ETY vytvorilo prázdno, ktoré bolo čoskoro vyplnené mladšími a radikálnejšími prvkami. Nacionalisti, vedomí si

³⁹CONVERSI, D. 1997. *The Basques, the Catalans and Spain. Alternative routes to nationalist mobilisation*. s. 97

⁴⁰ *El asesinato del guardia civil Jose Pardines Arcay*. [online]. [cit. 2012-22-01]. Dostupné na internete: <<http://www.vianetworks.es/personal/angelberto/pardines.htm>>

⁴¹ *El asesinato del inspector Manzananas*. [online]. [cit. 2012-22-01]. Dostupné na internete: <<http://www.vianetworks.es/personal/angelberto/manzananas.htm>>

hrubej sily, s akou režim potlačí prípadný odpor, rozpútali vlnu násilia na základe teórie špirály akcie a represie. Tento krok bol cielený a nacionalistami považovaný za žiaduci. Nacionalizmus nepovažoval násilie za nevyhnutné zlo, ale za osvedčenú a vítanú formu konania. Násilie bolo vyhľadávané kvôli nemu samotnému, nie pre dosiahnutie vytýčeného cieľa. Preto pretrvalo také dlhé obdobie: baskickí nacionalisti a teroristi nechceli dosiahnuť prímerie ani spoluprácu, pretože ozbrojený boj bol základnou charakteristikou, ktorá definovala ich identitu.

1.5 Terorizmus po prechode k demokracii

Francisco Franco umrel 20. novembra 1975 a o dva dni bol Juan Carlos de Borbón vymenovaný za španielskeho kráľa. Skončilo sa obdobie diktatúry a začala fáza prechodu k demokracii, po španielsky nazývaná *transición*. Nový režim sa vyformoval v druhej polovici sedemdesiatych rokov. Prvé voľby sa konali v roku 1977, nová ústava bola schválená v roku 1978. Voľby v Baskicku vyhrala PNV, nasledovaná PSOE (Partido Socialista Obrero Español- Španielska socialistická robotnícka strana)⁴².

Nový režim splnil väčšinu nacionalistických požiadaviek. Národnostným menšinám bolo umožnené slobodne používať jazyk a šíriť a podporovať tradičnú kultúru a folklór. V roku 1980 sa skončilo návratom do vlasti styridsaťročné pôsobenie baskickej vlády v exile.

1.5.1 Autonómne oblasti

Španielsko prešlo procesom decentralizácie, ktorý rozdelil jeho územie do sedemnástich autonómnych oblastí, ktoré mali vlastnú vládu a administratívu. Ich vznik však sprevádzala nespokojnosť. Podľa nacionalistov bolo celé územie rozdelené do autonómnych celkov iba preto, aby sa znížil dopad vyhlásenia baskickej autonómie. Poukazovali na to, že mnohé z novoutvorených oblastí nerešpektovali historické súvislosti: vznikli bez akejkoľvek historickej opodstatnenosti. V prípade iných sa narušili pôvodné vzťahy, napríklad hlavné mesto Madrid bolo vyčlenené z Kastílie a vytvorilo samostatnú oblasť. Podľa nacionalistov bolo toto rozdelenie vytvorené umelo, pretože centrálna vláda

⁴² *Resultados electorales en la Internet: Elecciones al Congreso de los Diputados de España*. [online]. [cit. 2012-22-01]. Dostupné na internete: <http://electionresources.org/es/index_es.html>

nechcela, aby sa Baskicko stalo jedinou autonómnou oblasťou v Španielsku, a tak znížila význam tohto kroku tým, že na autonómne oblasti rozdelila aj zvyšok krajiny.

Keď Baskicko dosiahlo autonómny status, hlavná vetva organizácie ETA sa rozhodla ukončiť ozbrojený boj, keďže hlavný cieľ, za ktorý bojovala, bol úspešne dosiahnutý. Jej druhá časť však ohlásila pokračovanie v násilí. Mnoho členov organizácie vyjadrovalo smútok za slávnymi časmi ozbrojených útokov. Preto si čoskoro stanovili nový cieľ: volali po boji za úplné osamostatnenie. Demokratickú vysvetľovali ako skrytý útok španielskeho štátu na baskickú identitu a demokraciu ako novú tyranu. Podľa tohto uhla pohľadu bolo pokračovanie násilia nielen ospravedlniteľné, ale priam potrebné.

ETA spustila mašinériu vytvárania strachu, násilia a nenávisti, ktorá nadobudla tak obrovské rozmery, že sa nezastavila, ani keď jej hlavný nepriateľ zanikol. Mnohí veteráni, ktorí strávili celý svoj produktívny život vraždením, únosmi a prípravami atentátov neboli schopní ani ochotní začať znova žiť v skutočnom svete mimo organizácie. Väčšina z nich pokračovala v teroristickej činnosti, pretože nevedela robiť nič iné. Stratili kontakt s realitou, ich skutočnosťou sa stala ETA.

1.5.2 *Amnestie*

Tri dni po nástupe na trón vyhlásil kráľ generálnu amnestiu a tým oslobodenie približne 15 000 politických väzňov a ľudí v exile. Tento čin bol zásadný pre formovanie vzťahov medzi Madridom a Baskickom. Monarchia snažila byť ústretová voči národnostiam žijúcim na území Španielska a na zlepšenie vzťahov pri vyjednávaní s teroristami použila práve politiku amnestie. Táto stratégia ale nepriniesla želané výsledky, naopak, situácia sa ešte zhoršila: po amnestii na konci sedemdesiatych rokov sa útoky ešte zostrili. V súčasnosti je opätovné udelenie amnestie väzneným teroristom otázne, pretože verejná mienka túto politiku neschvaľuje- väčšina Španielov úplne odmieta amnestie a požaduje úplné splnenie trestov, na ktoré boli teroristi odsúdení. Svoj podiel má na tom najmä fakt, že drvivá väčšina teroristov, ktorí boli súdení alebo si odpýkávajú trest, nikdy neprejavila ľútosť nad svojimi činmi, ani zmenu postojov. Pravdepodobnosť, že po prepustení z väzenia budú pokračovať v teroristickej činnosti, je vysoká. Amnestia má v konečnom dôsledku opačný efekt: nedokáže odradiť teroristov od pokračovania v útokoch, naopak, presviedča ich, že za ne im dokonca bude odpustený trest.

1.5.3 *Reakcia na zmenu režimu*

Očakávalo sa, že po dosiahnutí väčšiny vytýčených cieľov ETA ukončí svoje pôsobenie, alebo že minimálne prestane s teroristickými útokmi. Stal sa však presný opak – po prechode k demokracii ETA zintenzívnila svoje aktivity a vystupňovala útoky do takej miery, že osemdesiate roky sú najkrvavejším obdobím v dejinách Baskicka od jej vzniku. Počas diktatúry ETA zorganizovala iba tri z vyše sedemdesiatich únosov. Podobná je aj štatistika vražd, pred Francovou smrťou ETA zavraždila 43 ľudí, po nej do vyhlásenia dočasného prímeria na konci deväťdesiatych rokov ďalších 787. 90% obetí bolo zavraždených až po Francovej smrti.⁴³

Tento fakt jasne ukazuje, že ETA pod fasádou nacionalistickej organizácie, spravodlivo bojujúcej za záchranu baskického národa, ukrýva množstvo iných motívov a pohnútok. Nekonzistentnosť a nedostatočnosť jej ideológie dokazujú aj mnohé obraty a zmeny postojov, ktorými počas svojej existencie prešla. Obzvlášť významný pre udalosti osemdesiatych rokov bol ideologický obrat od pravej a katolicizmu k marxizmu a ateizmu počas šesťdesiatych rokov.

ETA s príchodom nového režimu nezanikla, iba zmenila ideológiu, rétoriku a priority. Teroristické aktivity začali byť omnoho lepšie organizované a okrem samotného násilia nadobudli iný, dôležitý cieľ: získavanie finančných prostriedkov. Centrum aktivít sa presunulo z pouličného násilia a útokov proti predstaviteľom španielskeho štátu (domnelým či skutočným), na vymáhanie peňažných prostriedkov od baskických podnikateľov a obchodníkov.

Svoj podiel na tejto premene mala, paradoxne, aj samotná demokracia, ktorá so sebou priniesla mnohé práva a výsady, zastavila kruté represie a tým nepriamo umožnila teroristickej sieti slobodne rásť.

1.5.4 *Proti svojim*

Prudké obraty v ideológii potvrdzujú, že ETA ani baskický nacionalizmus, ktorý reprezentuje, nemá dostatočne pevný ideologický základ. Preto zaujíma postoje, ktoré jej v danom období získajú čo najviac prívržencov a naklonia jej verejnú mienku. Počas

⁴³ *Cuántos son los muertos de ETA?* [online]. [cit. 2012-22-01]. Dostupné na internete: <<http://www.diariojuridico.com/asides/%C2%BFcuantos-son-los-muertos-de-eta.html>>

frankizmu to bola predstava španielskeho štátu ako zjednocujúceho nepriateľa a pôvodcu všetkého zla, proti ktorému bolo treba bojovať. Po páde Francovho režimu ETA znova zmenila postoje a ešte viac sa zamerala na myšlienku triedneho boja. Baskovia začali byť prezentovaní nielen ako národ v područí utláčateľa, iného národa, ale najmä ako robotnícka trieda, vykorisťovaná španielskym buržoáznym a kapitalistickým štátom. ETA sa zadefinovala ako zástupca pracujúceho ľudu, už nie národa bojujúceho za svoju kultúru a jazyk, ale pracujúcej triedy, ktorú treba oslobodiť od kapitalistického nepriateľa⁴⁴. A tým nepriateľom už nie je len samotný štát, ale všetci, ktorí ho podľa teroristov podporujú. Pri hľadaní terčov potenciálnych útokov sa začal stierať rozdiel medzi Baskami a Španielmi, pretože ETA sa zamerala na konkrétnu skupinu: podnikateľov. Pri snahe zastrašiť, eliminovať ju alebo aspoň vďaka vydieraniu od nej získať financie prestala brať ohľad na národnú príslušnosť. Nastala absurdná situácia, keď sa cieľom baskických teroristov stali aj samotní Baskovia. Obeťami sú často aj sympatizanti a podporovatelia ETA. Radikálny antikapitalizmus organizácie sa prejavuje najmä v devastovaní a podpaľovaní bankomatov.⁴⁵

1.5.5 *Años de plomo: exil, strach a mlčanie*

Obdobie osemdesiatych rokov, označované ako años de plomo- olovené roky⁴⁶, hlavne 1982 a 1983 znamenali pre baskických podnikateľov ťažké obdobie. ETA na nich zamerala svoju pozornosť a snažila obrátiť proti nim pomocou nenávisťnej propagandy aj verejnú mienku. Jej terčom boli predstavitelia významných firiem, ale bežní majitelia malých podnikov a profesionáli z prakticky všetkých odvetví. Niektorí boli zavraždení, iní celé roky vydieraní pod hrozbou smrti. Mnohí z nich boli prinútení opustiť Baskicko a odísť do núteného exilu v inej časti Španielska. Iní síce zostali v Baskicku, no pre neustále hrozby museli žiť v takzvanom vnútornom exile- žili v utajení, nevychádzali na verejnosť a vždy boli obklopení osobnou strážou.

Sprievodným znakom týchto ľudí bolo mlčanie, pretože o vydieraní a vyhrážkach mnohokrát nevedeli ani najbližší príbuzní. Hlavným dôvodom bol strach. Mnohé obete sa vyjadrili, že sa cítili vydaní napospas teroristom bez ochrany štátu či podpory okolia,

⁴⁴ *ETA y el marxismo*. [online]. [cit. 2012-22-01]. Dostupné na internete: <<http://www.arbil.org/93marx.htm>>

⁴⁵ BECK, J.M. 2002. *Territory and terror. Conflicting nationalisms in the basque country*.

⁴⁶ *Los años de plomo de ETA*. [online]. [cit. 2012-23-01]. Dostupné na internete: <<http://www.larazon.es/noticia/los-anos-de-plomo-de-eta>>

spoločnosti a politikov. ETA vytvorila atmosféru strachu, keď sa okolie odvracalo od vydieraných v obave o vlastné bezpečie, alebo ich odsudzovalo spolu s teroristami, a tak sa obeť ocitli v izolácii, ktorá znamenala obrovský tlak a zároveň znemožňovala akýkoľvek organizovaný odpor.

Byť podnikateľom sa vnímalo negatívne, vďaka nenávisťnej politike museli živnostníci čeliť pohrdaniu a odporu. Obete sa dočkali od svojho okolia len veľmi zriedkavo súcitu a podpory, ktorých vyjadrenie bolo navyše takmer vždy utajené. Hoci sa o probléme nehovorilo, situácia bola verejným tajomstvom. Únosy a vydieranie sa stali v osemdesiatych rokoch takým bežným javom, že prakticky nebolo rodiny baskických podnikateľov, bankárov, obchodníkov alebo profesionálov, ktorej by sa nedotkla mafia ETY.⁴⁷ Podľa prieskumu verejnej mienky, ktorý vykonala organizácia Círculo de Empresarios Vascos, v roku 1984 absolútna väčšina opýtaných podnikateľov, 64%, uisťovala, že sú prenasledovaní, 74% opýtaných sa cítilo ohrozovaných.⁴⁸

1.5.6 ETA a.s.

Prvé písomné potvrdenie o ekonomickom vydieraní baskických podnikateľov teroristami z ETA bolo zverejnené už 14. augusta 1975. List, pod ktorý sa podpísala *Výkonná komisia Euzkadi*, bol zaslaný päťdesiatim baskickým podnikateľom a dostal sa na verejnosť s prípadom podnikateľa Angela Berazadi, ktorého uniesli teroristi a ktorý bol nájdený zavraždený o necelý mesiac, pretože nechcel či nemohol zaplatiť vysokú sumu, ktorú od neho požadovali. V liste sa okrem iného píše:

...konkrétne, vy ekonomicky podporujete represívne sily, ktoré naďalej mučia, väznia a vraždia našich militantes y iných baskických revolucionárov. Myslíme si, že táto situácia je neúnosná. Pracujúci ľud požaduje aj váš príspevok a má prostriedky vymáhať ho. Preto všetko ETA, socialistická revolučná baskická organizácia národného oslobodenia, sa rozhodla požadovať od Vás dva milióny pesiet ako ekonomický príspevok pre zápas baskického pracujúceho ľudu, keďže množstvo, ktorým podporujete španielsky štát, je vyššia, ako tá, ktorú sme ustanovili my, nevidíme žiadny dôvod, ktorý by

⁴⁷CALLEJA, J. M. 1999. La diáspora vasca. Historia de los condenados a irse de Euskadi por culpa del terrorismo de ETA. s. 33

⁴⁸Ibid. s. 34

znemožnil požadovanú platbu. Preto v prípade, že sa neuskutoční v podmienkach, ktoré čoskoro upresníme, podnikneme príslušné opatrenia.⁴⁹

Takto začal pracovať obchod, ktorá viacerí autori označujú ako ETA, S. A. – ETA akciová spoločnosť. Bol výsledkom obratu, pri ktorom myšlienka identifikácie nepriateľa s kapitalistickým systémom, prítomná v ideológii teroristov už dlhší čas, získala centrálné postavenie. Jeden z oficiálnych dokumentov organizácie hovorí, že v Baskicku dominantná trieda využívala na presadzovanie svojich kapitalistických záujmov moc španielskeho štátu⁵⁰.

1.5.7 Únosy a vydieranie

Rok 1980 zaznamenal rekordný stupeň násilia. Rôzne vetvy organizácie ETA zavraždili spolu 101 obetí. Počet únosov dosiahol 13⁵¹. Únosy mali pevný scenár. Podnikateľ bol unesený ráno cestou do práce a prepustený zvyčajne v ten istý deň s prestrelenými nohami. Medzitým mu únoscovia dali zopár teoretických poučení, no hlavne oznámili požadovanú sumu peňazí a miesto, kde im ich má podnikateľ odovzdať. Jeden výstrel do každej nohy mal zaistiť, že unesený bude bez otáľania platiť, a zároveň slúžil ako varovanie a motivácia pre ostatných podnikateľov⁵². Po každom únose príjmy organizácie značne vzrástli. Vďaka tejto brutálnej metóde výpalníctva a zastrašovania si teroristi medzi sebou pestovali mýtus dobrých pištoľníkov, ktorí svoje obete nezabili, iba sa ich snažili priviesť na správnu cestu a potom ich veľkoryso prepustili.

Stať sa podnikateľom v Baskicku v tom období vyžadovalo veľkú odvahu. Nie každý unesený bol prepustený živý. Javier Ybarra y Bergé bol zavraždený 22 júna 1977.⁵³ Kým sa vyzbieralo a zaplatilo vysoké výkupné, ktoré požadovali teroristi, ubehol mesiac. V momente vyplatenia bol Ybarra už mŕtvy. Takéto udalosti poháňali mašinériu strachu, ktorá zarábala organizácii peniaze.

„Peniaze sú krv, ktorá hýbe organizáciou, je jasné, že bez peňazí niet atentátov,“⁵⁴ povedal Joel Cathala, komisár Francúzskej vzdušnej a pohraničnej polície, ktorý sa

⁴⁹Ibid. s. 51

⁵⁰GARMENDIA, J. M. 1980. *Historia de ETA (Vol. II)* s. 188

⁵¹CALLEJA, J. M. 1999. *La diáspora vasca. Historia de los condenados a irse de Euskadi por culpa del terrorismo de ETA*.

⁵²Ibid.

⁵³Ibid. s.39

⁵⁴Ibid. s. 137

zúčastnil akcie, pri ktorom bolo úspešne zadržané výkupné, ktoré malo prejsť do rúk teroristom.

1.5.8 Civilný odpor

Prvý, kto odmietol mlčať a platiť, bol baskický podnikateľ Juan Alcorta, majiteľ firiem Koipe a Savin, ktoré sídlili v San Sebastiane a zaoberali sa výrobou a predajom potravinárskeho oleja⁵⁵. 29. apríla 1980 zverejnil list, v ktorom vyhlásil, že nielenže nebude platiť výpalné, ale takisto odmieta podriaďovať svoj život strachu, odísť do exilu či žiť v utajení. Dal tým príklad civilného a mierového odporu voči praktikám teroristov.

Odvaha nezostala nepotrebná. V roku 1985 teroristi založili požiar v sklade firmy Koipe, pri ktorom bola ťažko poškodená budova skladu a zhorelo približne 300 000 litrov oleja. Firma prišla o najväčší sklad aj zásoby a utrpela vážne ekonomické straty, vyčíslené na 400 miliónov pesiet, ktoré ju priviedli na pokraj krachu. Posolstvo teroristov bolo jasné: kto sa postaví na odpor, doplatí na to.

Hoci ďalšie pokusy o odpor voči teroristom a ich praktikám skončili podobne, našli sa odvážni jednotlivci, ktorí nasledovali Alcortov príklad. Podnikateľ José Luis verejne vyhlásil, že odmieta pracovať na to, aby ETA mohla kúpiť viac zbraní ktorými bude ďalej zabíjať.⁵⁶ Legasa Ubiría, ďalší majiteľ firmy, riešil svoju situáciu inak: obrátil sa na políciu. Tej sa pri odovzdávaní výkupného podarilo zadržať vydieračov. O niekoľko mesiacov neskôr Ubiríu zavraždili⁵⁷.

1.5.9 Rodokmene

Cieľmi útokov boli často Baskovia, hovoriaci po baskicky, ktorí žili na území krajiny mnoho generácií. Mnohé z obetí, ktoré o vydieraní prehovorili, zdôrazňovali svoj baskický pôvod, rodokmeň, typické priezviská či miesta narodenia. Ak totiž niekto nesplnil tieto podmienky a nedokázal, že je ozajstný Bask po mnoho generácií, spoločnosť považovala útok na jeho osobu za odôvodnený. Dokázať, že útok bol neoprávnený, bolo

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ CALLEJA, J. M. 1999. *La diáspora vasca. Historia de los condenados a irse de Euskadi por culpa del terrorismo de ETA*. s. 60

⁵⁷ GRECH, M. J. *In memoriam: No olvidar lo inolvidable. Legasa Ubiría, asesinado por denunciar la extorsión de ETA, y cinco víctimas más*. [online]. [cit. 2012-23-01]. Dostupné na internete:: <http://blogs.libertaddigital.com/in-memorial/legasa-ubiria-asesinado-por-denunciar-la-extorsion-de-eta-y-cinco-victimas-mas-10584/>

možné len neomylným potvrdením baskického pôvodu. Nacionalistické rozdelenie spoločnosti na *nás dobrých* a *ich zlých* teda podvedome prijala aj spoločnosť, ktorá vedome útoky odsudzovala, no nepriamo dávala svojimi argumentmi za pravdu nacionalistom.

Imigranti, ktorí sa usadili v Baskicku, sa snažili nepritiahnúť na seba pozornosť teroristov čo najväčším možným splynutím s pôvodným obyvateľstvom. Dávali svojim deťom baskické mená, prípadne menili pravopis v španielskych priezviskách na baskický. Zatiaľčo rodení Baskovia osočovali prišielcov a používali výraz *Španiel* ako nadávku a najhoršiu možnú urážku, prisťahovalci sa správali rovnako ku každému, kto bol v krajine len o trochu kratšie ako oni. Budiť dojem, že je človek Bask, bolo veľmi dôležité. Jednou z typických čŕt Baskického nacionalizmu je všeobecne prijímaná viera, že Bask je tým viac baskickým, čím viac odmieta alebo dokonca nenávidí všetko španielske.⁵⁸

1.5.10 Reakcie verejnosti

PNV a baskická vláda zareagovali na vydieranie neskoro⁵⁹. José María Vizcaíno, prezident organizácie, ktorá združovala baskických podnikateľov, CONFEBASK, a ktorého sa teroristická skupina ETA pokúsila uniesť v roku 1981, vyjadril problém v decembri 1983s nesmiernou jasnosťou: „Pridlho trvalo spoločnosti zadefinovať, že je zlé platiť.“⁶⁰

PNV sa snažila jasne odlíšiť od teroristických praktík a odmietnuť ich. K revolučnej dani sa strana vyjadrila, že je to metóda, ktorá vedie priamo „k zruinovaniu tohto ľudu a biede pracujúcej triedy, o ktorej (ETA) tak slávnostne vyhlasuje, že ju bráni“⁶¹.

PNV sa snažila zakročiť proti vydieraniu a výpalnému aj tým, že pohrozila vylúčením zo strany všetkým podnikateľom, ktorí budú spolupracovať s teroristami a zaplatia výpalné. Toto opatrenie však nemalo skoro žiadny dopad. Podnikatelia si uvedomovali, že vyhrážky teroristov nie sú len prázdne hrozby, a väčšinou splnili všetky

⁵⁸ AZURMENDI, M. 1998. *La herida patriótica*.

⁵⁹ CALLEJA, J. M. 1999. *La diáspora vasca. Historia de los condenados a irse de Euskadi por culpa del terrorismo de ETA*. s. 43

⁶⁰ Ibid. s. 30

⁶¹ Ibid. s. 151

ich požiadavky v nádeji, že ich ETA nakoniec nechá na pokoji. Väčšina podnikateľov v strachu o životy seba a príbuzných nikdy neoznámila vydieranie na polícii.

Razantný postoj a odsúdenie nebola schopná zaujať ani cirkev. Jej reakcie boli príliš neutrálne, mnohoznačné a často sa prikláňali viac na stranu teroristov ako ich obetí. Hoci cirkevní predstavitelia zverejnili viacero vyhlásení, v ktorých odsúdili terorizmus⁶², pozostali po obetiach atentátov a vydieraní Baskovia často nenašli v cirkvi oporu, ktorú tu hľadali.

⁶² *La Iglesia condena el terrorismo de ETA y sus complices*. [online]. [cit. 2012-22-01]. Dostupné na internete: <http://titodrago.com/index.php?option=com_content&view=article&id=722%3Ala-iglesia-condena-el-terrorismo-de-eta-y-sus-complices&Itemid=3>

2 NÁSLEDKY A FINANCOVANIE TERORIZMU

2.1 Financovanie terorizmu

Baskický terorizmus čerpá väčšinu finančných prostriedkov zo svojej nelegálnej činnosti: výkupné vyplatené za unesené osoby a výpalné vyzbierané od vydieraných podnikateľov. Okrem toho nezanedbateľnú časť finančných prostriedkov tvoria výnosy firiem, ktoré riadi finančná vetva organizácie. ETA čerpá peniaze aj od štátu prostredníctvom politických strán. V neposlednom rade sem patria aj dobrovoľné príspevky. ETA ich získava od svojich sympatizantov, ktorými sú fyzické aj právnické osoby.

ETA podobne ako väčšina teroristických organizácií získava finančné prostriedky na svoje fungovanie prostredníctvom nelegálnych aktivít, a zároveň mnohokrát využíva štátne subvencie a obchodné aktivity, ktoré sú formálne legálne. Navyše časť organizácie sa špecializuje na obchodovanie s omamnými látkami, drogami, zbraňami a práním špinavých peňazí. ETA počas desaťročí svojho pôsobenia využívala tieto prostriedky v rôznej kombinácii a intenzite.

2.1.1 Vydieranie podnikateľov

Mikel Buesa v knihe *ETA, S.A. El dinero que mueve el terrorismo y los costes que genera* (ETA, akciová spoločnosť: peniaze, ktoré hýbu terorizmom a náklady, ktorá vytvára) odhaduje, že výpalné a vydieranie podnikateľov v období medzi rokmi 1978 a 2008 vyniesli teroristom podľa viac než 115 miliónov eur. Toto číslo sa považuje za minimálnu sumu, keďže údaje sú nekompletné. Presný počet postihnutých podnikateľov ani vyzbieraná suma sa nedá ustanoviť, pretože mnoho obetí zo strachu neohlásilo vydieranie na políciu. Vymáhané sumy boli rôzne, od menších čiastok až po milióny Eur. Najviac sa tieto praktiky používali medzi rokmi 1978 a 1986, neskôr mierne ustúpili kôli policajnému tlaku. V menšej miere však pretrvávajú až dodnes a ich využívanie zosilnelo po roku 2002, keď bola politická strana Batasuna vyhlásená štátom za nelegálnu. Túto stranu založila a riadila ETA s cieľom využívať ju na získavanie peňažných prostriedkov cez dotácie a platby štátu. Po odchode strany do ilegality ETA o tento zdroj príjmov prišla a na vykompenzovanie strát znovu zosilnila tlak na podnikateľov. Tentokrát sa zamerala aj

firmy pôsobiace mimo územia Baskicka a Navarry. Pokusom o vydieranie musia čeliť aj Baskovia, ktorí presunuli svoje podnikanie do Madridu. Rôzne formy vandalizmu a pouličného násillia proti firmám dosiahli medzi rokmi 1999 a 2008 viac ako 900 útokov⁶³. V roku 2004 ETA navyše spustila bojkot firiem, ktoré odmietali platiť, a vyzývala obyvateľov, aby prestali kupovať produkty alebo služby 67 obchodných firiem.⁶⁴

2.1.2 Zbrane, drogy a politické kontakty

V začiatkoch svojho pôsobenia ETA využívala na získavanie hotovosti oveľa menej sofistikované metódy: prepady bánk a firiem. Okrem peňazí teroristi pre svoju činnosť potrebujú zaobstarat' výbušniny a zbrane na útoky a prostriedky na ich plánovanie a vykonanie. Tie sa vo veľkej miere získavali mimo oficiálneho trhu, krádežami a obchodovaním so zahraničnými nelegálnymi organizáciami. Príkladom je krádež 1 600 kilogramov trhavín vo Francúzsku v rokoch 1999 a 2001⁶⁵. Taktiež si zaobstarávali stroje na falšovanie dokumentov a nikdy počas svojej činnosti neprestali kradnúť vozidlá. Hodnota tovarov, ktoré ETA nakradla, sa odhaduje na viac než štyri milióny eur⁶⁶.

ETA sa neprestajne venovala aj obchodu s drogami: získavala a distribuovala kokaín, heroín a hašiš. Okrem toho si zarábala poskytovaním informácií, služieb a technickej asistencie teroristickým organizáciám a revolučným vládam z iných krajín, hlavne v Latinskej Amerike: Chile, Nikaragua, Kolumbia. Tieto aktivity však neboli motivované len snahou o získanie finančných prostriedkov. Slúžili aj na nadväzovanie politických vzťahov, ktoré by zaistili budúcu spoluprácu a bezpečný úkryt pre členov organizácie, hľadaných políciou a nútených opustiť krajinu.

V roku 2003 vyšiel najavo vzťah medzi ETA a camorrou.⁶⁷ Talianska mafia, konkrétne klan Genoveseovcov, ktorí spolu s inými klanmi z Kampánie fungovali ako privilegovaní dodávatelia, zásobovali zbraňami baskických teroristov. Podľa vyšetrovania neapolskej prokuratúry José Miguel Arreta a Gracia Morillo Torres, dvaja etarras, desať

⁶³ BUESA, M. 2011. *ETA, S.A. El dinero que mueve el terrorismo y los costes que genera*.

⁶⁴ Ibid. s. 90

⁶⁵ PRIETO, J. *ETA roba en Francia 1.600 kilos de explosivos tras retener a la familia del gerente del polvorín*. [online]. [cit. 2012-05-02]. Dostupné na internete: <http://elpais.com/diario/2001/03/09/espana/984092401_850215.html>

⁶⁶ BUESA, M. 2011. *ETA, S.A. El dinero que mueve el terrorismo y los costes que genera*.

⁶⁷ SAVIANO, R. 2008. *Gomorra*. s. 168

dní rokovali v suite istého milánskeho hotela....Nakoniec sa dohodli. ETA na výmenu za zbrane posielala camorre prostredníctvom bojovníkov svojej organizácie kokaín. ETA pravidelne znižovala cenu kokaínu, ktorý získavala vďaka kontaktom s povstaleckými skupinami v Kolumbii...⁶⁸ Zo záverov vyšetrovania vyplýva, že dôvodom znižovania cien bola snaha udržať si za každú cenu kontakty s talianskou mafiou, pretože to bola jediná organizácia v Európe, ktorá bola schopná dodať teroristom z ETA všetky typy zbraní, ktoré žiadali. ETA nechcela iba kalašnikov, žiadala aj ťažké zbrane, silné výbušniny a hlavne mínomety.⁶⁹

2.1.3 Subvencie politickým stranám a peniaze od štátu

ETA získavala pomerne veľkú časť finančných prostriedkov aj cez politické strany, ktoré založila, ovládla alebo ktoré s ňou boli inak prepojené, využívaním verejných fondov, ktoré slúžili na financovanie strán. Toto bolo umožnené na základe zákona z roku 1987, ktorý definoval možnosti využívania peňazí z týchto fondov: peniaze bolo možné čerpať za volebné výdavky, keď dané strany získali zastúpenie v štátnych inštitúciách, potom za výdavky z pôsobenia v centrálnej alebo autonómnej vláde a napokon aj za výdavky spojené s bežným fungovaním strán. Strana Herri Batasuna a jej nasledovníci Euskal Herritarrok a Batasuna takto prevádzali peniaze na organizáciu ETA až do ich ilegalizácie v roku 2002. Na ich miesto však nastúpili nové strany, ktoré pokračovali vo financovaní terorizmu legálnym spôsobom z peňazí štátu. Informácie sú dostupné od roku 1992 a Mikel Buesa uvádza, že do roku 2008 ETA takto získala takmer 24 miliónov eur. ETA však s týmto zámerom nezakladá len politické strany. V roku 1999 prostredníctvom strany Euskal Herritarrok vzniklo združenie *Asamblea de municipios y electos municipales Vascos*, ktoré zoskupovalo starostov a zástupcov rôznych strán⁷⁰. Aj táto organizácia slúžila na čerpanie dotácií od baskickej vlády. Dá sa preto povedať, že činnosť teroristov sčasti platí samotný španielsky štát.

2.1.4 Šírenie vplyvu

Snaha o získanie finančných prostriedkov však nie je jediný dôvod, prečo ETA vytrvalo buduje svoju politickú reprezentáciu. Oveľa viac ju láka možnosť otvorene šíriť

⁶⁸ Ibid. s. 169

⁶⁹ Ibid. s. 169

⁷⁰ BUESA, M. 2011. *Consecuencias económicas del terrorismo nacionalista en el País Vasco*. [online]. [cit. 2012-05-02]. Dostupné na internete: <<http://eprints.ucm.es/7939/1/53.pdf>>

svoju ideológiu a zároveň získať zastúpenie v autonómnej vláde, ktoré by umožnilo uplatňovanie zodpovedajúcej politiky. Okrem toho politická strana je ideálnym pôsobiskom pre príslušníkov organizácie, ktorí z rôznych dôvodov skončili s aktívnou účasťou na teroristických akciách a bolo im treba nájsť iné uplatnenie.

Jednou z priorít baskickej autonómnej vlády bola podpora a výučba baskičtiny. ETA sa s týmto cieľom stotožnila, jednak z hľadiska svojej nacionalistickej ideológie, ktorá vyzdvihovala jazyk, ale najmä pretože mala z veľkej časti pod kontrolou organizácie, ktoré boli týmito aktivitami poverené, napríklad *Coordinadora de Alfabetización y Euskaldunización*, ktorá vznikla ešte v šesťdesiatych rokoch ako verejné hnutie na podporu jazyka. Postupne však kontrolu nad ňou prebrala ETA, ktorá riadila jej financie. Počas svojej existencie nadobudla organizácia nehnuteľnosti, ktoré dosiahli v roku 2000 počet 52 a odhadovanú hodnotu 12 miliónov eur⁷¹.

Po prechode k demokracii sa začala ETA angažovať aj v oblasti tlače: začala vydávať časopis s nacionalistickou, radikálnou orientáciou, ktorý sa volal Egin. Šírla prostredníctvom neho svoju ideológiu, vplyv a takisto mala pod kontrolou jeho rozpočet. Aktívne sa venovala aj pomoci svojim uväzneným členom a sympatizantom, vrátane ekonomickej pomoci ich rodinám, cez organizáciu *Gestoras pro amnistía*, nezákonnej organizácie, ktorá bola vytvorená v roku 1976, a ktorú ETA ovládla po vyhlásení amnestie španielskou vládou o rok neskôr.

ETA kontroluje výrobu, distribúciu a predaj rôznych predmetov s nacionalistickou tematikou: tričká, odznaky, šatky, vlajky prinášajú organizácii peniaze a zároveň šíria jej ideológiu. Navyše ETA oslovuje najmä mladých ľudí prostredníctvom koncertov rockovej hudby, na ktorých sa spievajú piesne s nacionalistickými textami v baskičtine⁷², a iných podujatí. Pohrebné rituály jej členov a vyzdvihovanie mučeníctva prispievajú k devalvácii hodnoty života vo vnímaní jej členov a sympatizantov⁷³. Konkrétne skladby, využívané na pohreboch teroristov, majú za cieľ podporovať pocit súdržnosti a príslušnosti ku komunite. Zároveň nahrádzajú smútok nad stratou blízkej osoby hrdosťou na jej hrdinskú mučenícku smrť.⁷⁴

⁷¹ BUESA M. 2011. *ETA, S.A. El dinero que mueve el terrorismo y los costes que genera*. s. 109

⁷² CONVERSI, D. 1997. *The Basques, the Catalans and Spain: Alternative routes to nationalist mobilisation*

⁷³ AZURMENDI, M. 1998. *La herida patriótica*

⁷⁴ CASQUETE, J. *Musica y funerales en el nacionalismo vasco radical*. s. 215

Cez firmy, ktoré ovláda alebo vlastní ETA, sa perú špinavé peniaze pochádzajúce z nelegálnej činnosti, a tieto firmy majú aj veľký význam pre umožnenie a uľahčenie logistiky pri príprave atentátov. Mnoho z týchto podnikov a organizácií je podporovaných baskickou autonómnou vládou, pretože využívajú systém pridelovania dotácií a okrem toho majú medzi členmi vlády svojich sympatizantov.

Z uvedených údajov vyplýva, že ETA nie je iba malá militantná skupina, ktorej jedinou činnosťou sú teroristické atentáty. Násilie je iba vrcholom ľadovca, ktorého základňu tvorí dôkladne organizovaná ekonomická a politická činnosť. ETA sa svojimi aktivitami snaží ovplyvniť či ovládnuť takmer všetky oblasti politického a verejného života a neustále sa usiluje rozšíriť svoje pobočky a vplyv. Pozoruhodná je najmä miera profesionality, s ktorou neustále vyhľadáva nové metódy financovania a získavania zbraní a kontaktov.

2.2 Dôsledky terorizmu

Dôsledky terorizmu možno rozdeliť na priame a nepriame. Medzi priame sa zaraďujú obeť na životoch, ublíženia na zdraví či škody na majetku. Medzi hlavné nepriame dôsledky patrí zmenšenie potenciálu ekonomického rastu a pokles životnej úrovne obyvateľstva. Terorizmus má negatívny vplyv na mnohé iné oblasti. Táto práca ich zaraďuje do troch skupín: demografické, ekonomické a sociálne.

2.2.1 Demografické dôsledky

Jedným z najzávažnejších dôsledkov terorizmu sú demografické zmeny. Mnohé prejavy terorizmu, vraždy, únosy, vydieranie a pouličné násilie, vystavili baskickú spoločnosť systematickému psychologickému tlaku. Mnoho Baskov opustilo krajinu z obáv o život a zdravie seba a svojich rodín, prípadne v snahe nájsť vhodnejšie podmienky pre podnikanie a sebarealizáciu.

Emigrácia najviac postihla podnikateľov, čiže tú spoločenskú vrstvu, ktorá bola nevyhnutná pre rozvoj a ekonomickú prosperitu krajiny. Bolo verejne známe, že podnikatelia sú terčom útokov, a to znamenalo pokles podnikateľskej aktivity a jej odsun za hranice Baskicka. Je opodstatnené vidieť túto situáciu ako priamy dôsledok terorizmu. V období od konca päťdesiatych rokov do polovice sedemdesiatych rokov, než nastalo zostrenie teroristických útokov a ich zameranie na podnikateľov, bola situácia opačná:

Baskicko bolo priemyselne rozvinutou oblasťou, ktorá množstvom pracovných príležitostí priťahovala imigrantov z iných častí Španielska. Migračné saldo, čiže rozdiel medzi osobami ktoré prichádzajú a ktoré odchádzajú, je v Baskicku pozitívne od roku 1961 do 1975, podľa údajov EUSTAT-u, (Instituto Vasco de Estadística- Baskického Inštitútu Štatistiky).⁷⁵

V roku 1962 malo Baskicko (Álava, Vizcaya a Guipuzcoa) pozitívne saldo 24 108 osôb, v 1963 +31 371, v 1984 +35 235, čo je najvyššia úroveň za celé obdobie.⁷⁶ Mnohí Španieli prišli do Baskicka za prácou, ktorú nevedeli nájsť vo svojom regióne. Imigrácia bola často chaotická a sprevádzaná negatívnymi spoločenskými javmi, no Baskicko bolo priemyselným centrom a dopyt po práci bol vysoký. Táto vlna imigrácie je dnes spolu s vplyvom terorizmu rozhodujúcim javom, ktorý formuje demografiu Baskicka.

V roku 1976 sa táto tendencia mení. Saldo má hodnotu len +13 osôb a ide o posledný rok v tomto období, kedy je ešte pozitívne. Masívna emigrácia začala v rokoch 1975 až 1980, no najvyššie čísla pochádzajú z dekády 1980-1990. Od roku 1977 (-694 osôb) emigrácia prevyšuje imigráciu. Najvyššie zaznamenané hodnoty pochádzajú z rokov 1979, 1980 a 1988, vo všetkých prípadoch prekročila 10 000 osôb. V roku 1980 malo Baskicko rekordne nízke saldo -10 873 obyvateľov. Ide o rok, v ktorom ETA spáchala najviac únosov a atentátov. Za obdobie 1988 až 1996 súhrnný údaj ukazuje negatívne saldo -47 499 osôb (emigrácia -140 678; imigrácia +93188)⁷⁷.

Baskovia, ktorí opúšťajú krajinu, väčšinou zostávajú žiť v inej časti Španielska. Koncom deväťdesiatych rokov sa počet Baskov žijúcich v Madride odhadoval na 50 000. Často s nimi odchádzajú aj firmy a kapitál, ako napríklad spoločnosť Iberduero, ktorá sa presťahovala do Madridu kvôli hrozbe atentátov a teraz tam úspešne pôsobí pod názvom Iberdrola. Iné spoločnosti zasa majú kancelárie Baskicku aj v Madride, pretože hlavné mesto ponúka širší pracovný trh a hlavne anonymitu, ktorú mnohí Baskovia ohrozovaní terorizmom hľadajú.

Systematické útočenie na podnikateľov a profesionálov spôsobilo takzvaný únik mozgov, pretože Baskovia s vyšším vzdelaním si automaticky začali plánovať svoju

⁷⁵CALLEJA, J. M. 1999.La diáspora vasca. Historia de los condenados a irse de Euskadi por culpa del terrorismo de ETA. s 89

⁷⁶Ibid. s 89

⁷⁷ CALLEJA, J. M. 1999.La diáspora vasca. Historia de los condenados a irse de Euskadi por culpa del terrorismo de ETA.

budúcnosť mimo Baskicka. Štatistiky vykazujú podstatný rozdiel: z Baskicka odchádzajú vysokokvalifikovaní ľudia (až 30% z nich má vyššie vzdelanie), zatiaľčo prichádzajú ľudia s nižšou kvalifikáciou (vyššie vzdelanie má iba 9%)⁷⁸.

Toto však nie je prvá vlna masívnej imigrácie v baskických dejinách. José Aranda sa vo svojej práci *Mezcla demográfica del Pais Vasco*, uverejnenej v časopise *Claves de razón práctica*, (číslo 87, november 1998), venuje mohutnej emigrácii Baskov, ktorá začala v šestnástom storočí, a pretrvávala v rôznej intenzite do devätnásteho storočia. Jej dôvodom boli ťažké životné podmienky. Odhaduje, že iba v Španielsku žije minimálne 4,5 milióna potomkov Baskov. Baskovia majú pomerne početné zastúpenie v niektorých krajinách Latinskej Ameriky a v USA. Prichádzali sem za prácou alebo za lepšími životnými podmienkami. V súčasnosti sú tieto baskické kolónie obľúbeným cieľom organizácie ETA, ktorá tam ukrýva svojich členov, čo odišli do dôchodku, alebo potrebovali ujsť z dosahu francúzskej či španielskej polície. Odhaduje sa, že len v Mexiku žije päťsto osôb spájaných s organizáciou ETA⁷⁹.

Nacionalisti posudzujú národnosť podľa rôznych kritérií: zatiaľčo považujú za Baskov aj potomkov emigrantov čo žijú v zahraničí už celé generácie, imigrantov v Baskicku aj po úplnej aklimatizácii a prispôbení odmietajú uznať za Baskov. Pritom približne 537 000 osôb žijúcich v Baskicku sa narodilo mimo jeho územia. Iba 43% párov, ktoré spolu žijú v Baskicku, je tvorených mužom a ženou narodenými na tomto území.⁸⁰ Triedenie obyvateľov Baskicka podľa národnosti, ktoré sa spoločnosti snažia vsugerovať nacionalisti, vytvára napätie medzi týmito skupinami a ohrozuje každého, kto podľa mienky teroristov nie je dostatočne baskický.

2.2.2 Ekonomické dôsledky

2.2.2.1 Turistický ruch

Turizmus je v Španielsku dôležitým komponentom ekonomiky a výraznou formou sa podieľa na tvorbe hrubého domáceho produktu. Je však veľmi citlivý na teroristické útoky, preto každý väčší atentát nevyhnutne znamená pokles návštevnosti a súvisiacich príjmov. Španielsky cestovný ruch sa zameriava na prímorské letoviská. Preto turisti, ktorí chceli

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ Ibid. s 98

⁸⁰ CALLEJA, J. M. 1999. La diáspora vasca. Historia de los condenados a irse de Euskadi por culpa del terrorismo de ETA. s 92

navštíviť španielske pobrežie, pri zvýšení teroristickej hrozby ľahko nájdú alternatívu v iných krajinách. Efekty teroristických útokov na turistický ruch bývajú strednodobé až krátkodobé. Atentáty spôsobili v priemere pokles o 2,6% návštevníkov⁸¹. Tento pokles vo väčšine prípadov pretrval približne tri roky po atentáte, pričom najväčší prepád návštevnosti bol zaznamenaný v období 11 mesiacov od uskutočnenia útokov.

2.2.2.2 *Náklady na zaistenie bezpečnosti*

Existencia teroristickej hrozby spôsobuje, že narastá počet opatrení, ktorými sa štátne bezpečnostné zložky snažia zabrániť atentátom. Štát sa usiluje chrániť životy a majetok svojich občanov a osôb na svojom území. Robí to na jednej strane prevenciou a trestaním teroristických útokov, na strane druhej bezpečnostnými opatreniami. Tieto činnosti produkujú nemalé náklady.

Policajné kontroly, prehliadky tovarov a osôb sú časovo aj finančne nákladné a navyše spomaľujú priebeh ekonomických aktivít. Môže tiež dôjsť k úplnému či čiastočnému zákazu presunu osôb či tovarov v určitej oblasti.

Štát musí v takejto situácii vynaložiť nemalé finančné prostriedky aj na zamestnanie a vyškolenie personálu. Ďalšou položkou je vyzbrojenie protiteroristických a iných špeciálnych jednotiek a nákup prístrojov a iného príslušenstva. Náklady štátu zahŕňajú aj ochranu osôb v bezprostrednom ohrození. Služby súkromných bezpečnostných firiem sa začali v tejto oblasti využívať pomerne neskoro, až od roku 2000. Časť teroristov, ktorá je zadržaná a odsúdená generuje náklady svojím pobytom vo väzení. Podľa analýzy M. Buesa spolu tieto náklady dosahujú v období rokov 1993 až 2002 697,4 milióna eur ročne⁸².

2.2.2.3 *Pokles zahraničných investícií*

Medzinárodné priame investície zaznamenali vinou teroristických útokov v období medzi rokmi 1975 až 1995 pokles o 7,6%⁸³. Medzinárodný obchod následkom terorizmu zaznamenáva pokles transakcií, podľa analýzy vykonanej v roku 2004 zdvojnásobenie

⁸¹BUESA, M. 2011. *ETA, S.A. El dinero que mueve el terrorismo y los costes que genera.* s 163

⁸²BUESA, M. 2011. *ETA, S.A. El dinero que mueve el terrorismo y los costes que genera.* s 159

⁸³Ibid.

teroristických útokov znižuje o 4% zodpovedajúce transakcie⁸⁴. Potenciálni zahraniční investori sa Baskicku vyhýbajú kvôli nestabilite, neistote a privysokému riziku. Vždy, keď sa nejaká nadnárodná firma rozhodla investovať v Španielsku, konzultovala s Madridom jednak možnosti, jednak umiestnenie.⁸⁵ Štátne i súkromné agentúry majú povinnosť informovať klientov o riziku spojenom s investíciami v Baskicku.

2.2.2.4 *Dopad na domáce firmy*

Aj domáce firmy sú ovplyvnené touto situáciou, buď priamou hrozbou útokov, alebo tým, že patria do sektora, ktorý je citlivý na dôsledky násilia. Ich hodnota nedosahuje potenciálnu výšku a ak sa majitelia pokúsia predat' firmu, spravidla narazia na nezájem. Závislosť firiem od terorizmu dokázal aj fakt, že po vyhlásení dočasného príméria v roku 1998 ich hodnota vzrástla. Vo všeobecnosti sa dá konštatovať zhoršenie podnikateľského prostredia a pokles podnikateľskej aktivity, kvôli ich nízkej rentabilite, možným stratám spôsobených atentátmi, prípadne hrozbou vydierania a ohrozenia života. Preto po zvážení možných rizík sa mnoho Baskov rozhodlo nepodnikať alebo ísť podnikať do inej časti Španielska. Následkom bolo zatváranie podnikov, pokles produkcie a masová presun prevádzok do iných častí Španielska.

2.2.2.1 *Pokles potenciálneho hospodárskeho rastu*

Negatívny dopad pôsobenia teroristickej organizácie ETA na baskickú ekonomiku sa prenáša do spomalenia hospodárskeho rastu. Terorizmus spôsobuje, že ekonomika nevyužíva naplno svoj potenciál, čo sa prejavuje v prípade Baskicka ešte výraznejšie, pretože útoky teroristov sú zamerané vo veľkej miere práve proti podnikateľom.

2.2.2.2 *Škody na životoch a majetku*

Odhaduje sa, že osobné škody spôsobené teroristickými atentátmi baskických nacionalistov dosiahli hodnotu 405,2 milióna eur⁸⁶. Štát platí mnohým pozostalým po obetiach útokov vdovské a sirotské dôchodky, mnohí zasiahnutí atentátmi majú trvalé

⁸⁴ BUESA, M. 2011. ETA, S.A. El dinero que mueve el terrorismo y los costes que genera. s 53

⁸⁵ CARNICERO, P. 1994. M. La amenaza separatista: Mito y realidad de los nacionalismos en España. s 25

⁸⁶ BUESA M. 2011. ETA, S.A. El dinero que mueve el terrorismo y los costes que genera. s 147

následky, ktoré im znemožňujú úplne alebo čiastočne pracovať. Ich liečba je nákladná a okrem toho poberajú invalidné dôchodky.

Materiálne škody spôsobené baskickým terorizmom sú taktiež vysoké. *Consortio de compensacion de seguros* (Konzorcium kompenzácie poistného) za dobu svojho pôsobenia vyčíslilo formou vyplateného poistného tieto straty na 432 miliónov eur, ktoré boli rozdelené medzi 29 058 poškodených.⁸⁷

Dva konkrétne prípady extrémnych materiálnych škôd sú atómová elektrárň v Lemóniz a diaľnica v Leizarán. V prvom prípade bola atómová elektrárň vo výstavbe objektom násilných útokov, ktoré spôsobili veľké škody na samotnej stavbe aj na majetku spoločnosti Iberdrola, ktorá elektrárň stavala. Atentáty začali v roku 1977 a vyvrcholili v 1982⁸⁸ keď výstavba musela byť pozastavená po zavraždení dvoch inžinierov, ktorí na nej pracovali. Investície do elektrárne zostali bez návratu a škody sa vyšplhali na 5 761 miliónov eur, ktoré sa budú splácať do roku 2019.⁸⁹

Odpor teroristov voči výstavbe diaľnice sa v rokoch 1988 až 1991 pretavil do akcií, počas ktorých násilné útoky teroristov dosiahli 160 a boli zavraždené štyri osoby. V tomto prípade ETA dosiahla svoj cieľ, práce boli pozastavené a škody na majetku sa vyšplhali na 126,75 miliónov eur⁹⁰.

2.2.2.3 Trh s nehnuteľnosťami

Prenasledovanie podnikateľov malo dopad aj na trh s nehnuteľnosťami. V štvrtiach, kde mali domy podnikatelia, zostávalo mnoho stavieb opustených po náhlom a často aj utajenom odchode ich obyvateľov. Nájsť nových záujemcov o ich kúpu bolo prakticky nemožné: tí niekolkí, čo si ich mohli dovoliť, boli odradení neviditeľným biľagom- dom si už raz vytipovala ETA, a je možné, že to urobí zase. Ľudia mali strach usadiť sa v domoch po podnikateľoch. Bývať tam znamenalo vyjadriť svoju príslušnosť ku kapitalistickej triede a tým si koledovať o osud predchádzajúcich majiteľov. Preto mnohokrát celé štvrte zostávali chátrajúce a neobývané a ceny honosnejších nehnuteľností povážlivo klesli.

⁸⁷ BUESA M. 2011. ETA, S.A. El dinero que mueve el terrorismo y los costes que genera. s 147s 151

⁸⁸ Ibid. s 152

⁸⁹ Ibid.. s 152

⁹⁰ Ibid.

2.2.3 Sociálne dôsledky

2.2.3.1 Traumatizácia rodín a spoločnosti

Baskická spoločnosť bola systematicky a intenzívne vystavená teroristickým útokom, čo na jej zanechalo dlhodobé dôsledky. Život v permanentnej atmosfére strachu, nenávisti a ohrozenia spôsobuje depresie, úzkosti a iné psychické problémy. Kvôli vysokému počtu atentátov je možné skonštatovať, že takmer každá rodina v Baskicku má priamu alebo nepriamu skúsenosť s terorizmom. Počet obetí na životoch je vysoký, v roku 2011 dosiahol 828 zavraždených⁹¹. Odhaduje sa, že pri teroristických útokoch bolo zranených približne 4 800 ľudí, pričom takmer polovica z nich má trvalé následky. Slovom *chiquilladas* teroristi označovali útoky nízkej intenzity, ktoré nespôsobili ani jednu priamu smrť. Patria sem napríklad útoky pomocou molotovových kokteílů, ktoré síce nemuseli priamo niekoho usmrtiť, no zmrzačili a handicapovali mnoho ľudí. K ich následkom patria straty končatín, ťažké popáleniny, doživotné handicapy. Viac než tretinu obetí tvorí civilné obyvateľstvo.

ETA sa pritom stavia do pozície spravodlivých bojovníkov, ktorí sa násilím v najnižšej možnej miere len bránia voči neoprávneným útokom. Nacionalisti považujú násilie za legitímnu formu, takže správy o smrti *nepriateľa* nevyvolávajú výčitky ani vinu, ale radosť. Prostredníctvom svojej košatej štruktúry šíri ETA túto ideológiu nenávisti do spoločnosti. Preto ani možný definitívny koniec organizovaného terorizmu v Baskicku nebude znamenať konečný mier. Vyrovnanie sa s jeho následkami potrvá oveľa dlhšie.

2.2.3.2 Atmosféra strachu

Medzi následkami terorizmu, ktoré sa nedajú priamo vyčíslit', no ktoré majú veľký dopad na každodenný život a ovplyvňujú mnohé iné aspekty, je atmosféra strachu, ktorú sa podarilo teroristom v Baskicku vytvoriť. Obzvlášť sa zosilňuje v určitých obdobiach, najmä pri zvýšení počtu útokov či vyhrážok, no v pomerne vysokej miere pretrváva stále. Výskumy ukazujú, že strach je väčší medzi osobami v strednom veku a staršími, než medzi mladou generáciou, no pocit ohrozenia je obzvlášť silný najmä u osôb, ktoré, hoci sa považujú za Baskov, nevnímajú španielsky štát ako nepriateľa a sami seba definujú aj ako

⁹¹BUESA, M.2011. ETA, S.A. El dinero que mueve el terrorismo y los costes que genera. s 152

Španielov. Takisto sa cítia ohrození tí, čo volia celoštátne strany, obzvlášť voliči PP a PSOE⁹².

2.2.3.3 Štát, polícia a súdnictvo

Vplyvom terorizmu je demokratický štát, ktorý oficiálne funguje, v Baskicku oslabený a občas zredukovaný skoro až na nulu. Jeho miesto zaberajú nacionalisti a terorizmus. Ich moc a vplyv má dosah hlavne na činnosť polície, čo dokazuje aj fakt, že v rokoch 2003 až 2008 polícia zadržala len štyri osoby obvinené z teroristických činov, z ktorých dve museli byť prepustené na slobodu pre nedostatok dôkazov.⁹³

Ďalšia skupina, ktorá je systematicky zastrašovaná a ohrozovaná teroristami sú sudcovia. Mnohí z nich sa stali terčom útokov, ktoré si vyžiadali osem životov a viacero ťažko zranených. Budovy, v ktorých sídlia súdy a iné nehnuteľnosti ktoré k nim patria sa často stávajú cieľmi pouličného násilia. Dôvod je jasný- ETA sa rozhodla oslabiť a zneefektívniť súdnictvo v Baskicku, čo sa jej do veľkej miery podarilo.

2.2.3.4 Vzdelávanie

Baskická Univerzita (*Universidad del País Vasco*) nedosiahla počas frankizmu významnú pozíciu v oblasti vzdelávania. Režim sa ju snažil oslabiť, pretože v nej videl potenciálny zdroj odporu. S príchodom demokracie sa v nej vytvorili dve protichodné skupiny: na jednej strane profesori a študenti demokratického zamerania, na strane druhej nacionalisti, ktorí viac či menej otvorene podporovali násilie a terorizmus. Priaznivci demokracie boli v menšine, takže boli tlakom okolia prinútení nedávať svoje názory najavo, alebo museli čeliť útokom- ako napríklad profesorka María Cruz Mina, prednášajúca novodobú históriu, ktorá odmietla podporiť štrajk na podporu teroristického násilia. Keď sa pokúsila vojsť do triedy, štrajkujúci študenti jej zlomili ruku.

Na univerzite je bežnou praxou aj pozitívna diskriminácia baskicčiny, ktorej ovládanie má prednosť pred inými vedomosťami. Mnohí profesori preto boli nútení školu opustiť. Samozrejme, toto viedlo k zníženiu kvality. Ani univerzite sa nevyhli vpády *encapuchados*, maskovaných ozbrojencov, ktorí viackrát počas vyučovania vtrhli do tried, vyvliekli študentov von a zastrašovali ich nabitými zbraňami. Pritom sa ukázalo, že teroristi, pripisujúci kľúčový význam baskicčine a vyžadujúci jej dokonalé ovládanie od

⁹² CALLEJA, J. M. 1999. La diáspora vasca. Historia de los condenados a irse de Euskadi por culpa del terrorismo de ETA. s 212

⁹³ BUESA, M. 2011. ETA, S.A. El dinero que mueve el terrorismo y los costes que genera. s 206

každého, kto chce v Baskicku žiť, ju sami vôbec neovládajú. Viackrát sa stalo, že pri útokoch sa niektorá z obetí snažila nadviazať komunikáciu s teroristami v baskičtine a vysvitlo, že teroristi jej jednoducho nerozumejú.

V súčasnosti v Baskicku pôsobia *ikastolas*, školy, ktoré vyučujú výlučne v baskickom jazyku a financujú sa z príspevkov rodičov. Tie však mnohokrát vzdelávajú svojich žiakov tendenčne, v nacionalistickom duchu. Na hodinách dejepisu sa študenti bežne dozvedajú, že Baskicko bolo ideálnou krajinou, kým neprišli Španieli, okupovali baskické územie a všetko zničili.⁹⁴

Školstvo zohráva významnú úlohu pri zachovávaní tradícií, kultúry a jazyka, no v prípade Baskicka je často zneužívané radikálnymi nacionalistami, ktorí prostredníctvom neho vstúpajú mladým generáciám nenávisť ku krajine v ktorej žijú a jej obyvateľom. Mnoho faktov je podávaných skreslene a prijímaných nekriticky, preto je aj v súčasnosti mnoho študentov presvedčených že pojmy Španiel a fašista sú synonymá. ETA si takto vychováva budúcich atentátnikov a podporovateľov ideológie terorizmu.

⁹⁴ CALLEJA, J. M. 1999. *La diáspora vasca. Historia de los condenados a irse de Euskadi por culpa del terrorismo de ETA*. s. 347

3 PRÍMERIE A SCENÁRE BUDÚCEHO VÝVOJA

3.1 Vývoj baskického terorizmu v deväťdesiatych rokoch a vyhlásenie prímeria

Počas osemdesiatych a deväťdesiatych rokov ETA viackrát ohlásila prímerie či ochotu vyjednávať, no mier bol zakaždým porušený a na rokovania nedošlo. Zmena nastala až 16 septembra 1998, keď ETA vyhlásila, že prestáva vraždiť. Hlavným dôvodom tohto rozhodnutia bola postupná strata síl a širokej podpory organizácie. V priebehu deväťdesiatych rokov síce naďalej vydierala, unášala a vraždila, intenzita jej útokov však pomaly klesala. Baskická verejnosť po prvýkrát otvorene a masovo prejavila nesúhlas s teroristami. To pomohlo prelomiť atmosféru strachu, izolácie a bezmocnosti. ETA sa po prvýkrát ocitla v situácii, keď v uliciach baskických miest pochodovali namiesto nacionalistov jej odporcovia.

Mobilizácia civilného obyvateľstva však nebola postačujúca. Dôležitú úlohu zohrali aj postihy teroristov zo strany polície a súdnictva. Polícia vytrvalo postihovala ekonomickú vetvu organizácie, opakovane zadržila jej predstaviteľov a zakázala časopisy, ktorými ETA šírla nacionalistickú propagandu. Tieto kroky vyčerpali teroristov, ktorí sa ocitli bez vedenia, podpory spoločnosti a ekonomických prostriedkov na plánovanie ďalších útokov. Podiel na tom malo aj vyhlásenie teroristickej organizácie IRA v Severnom Írsku, ktorú baskickí nacionalisti vždy považovali za svoj vzor a spolubojovníka. IRA po rokoch násilia bez dosiahnutia svojich cieľov ohlásila koniec zabíjaniu.

ETA stratila veľkú časť svojej schopnosti zmobilizovať verejnosť na svoju podporu, no jej ideológia bola v baskickej spoločnosti hlboko zakorenená a prinášala výsledky. Hoci boli aktivity aj príslušníci organizácie najprv verejne ostro odsúdení, čoskoro sa vynorili snahy o ich úplné či čiastočné ospravedlnenie. Žiadala sa beztrestnosť teroristov ako protiváha za to, že nebudú ďalej zabíjať, čo pobúrilo najmä pozostalých po obetiach atentátov. Priame aj nepriame obete terorizmu spísali otvorený list, ktorý uverejnili 28. novembra 1998 v San Sebastiane a v ktorom sa vyjadrili, že je nemožné udobriť sa s tým, kto nežiada o prepáčenie ani nepriznáva spôsobenú vinu⁹⁵.

Ohlásený dočasný koniec zabíjania neznamenal zlepšenie spolunažívania vo vnútri Baskicka. Pokračovali útoky teroristov proti súkromnému a verejnému majetku a sídlam

⁹⁵ ZORILLA, R. G. La agenda oculta de la Dirección de Atención a las Víctimas del Terrorismo del Gobierno vasco. Diez años de historia 2001-2011. [online]. [cit. 2012-10-03]. Dostupné na internete: <<http://www.paisvasco-informacion.com/p/la-agenda-oculta-de-la-direccion-de.html>>

politických strán, vyhrážky, vydieranie a podobne. Postoje organizácie po vyhlásení konca zabíjania a pokračovanie v iných teroristických aktivitách ukazujú, že ETA nezložila zbrane z vlastného rozhodnutia a pochopenia svojich omylov, ale preto, že k tomu bola donútená okolnosťami. Vzдалa sa iba najradikálnejšej zložky svojej činnosti, dúfajúc, že tým získa beztrestnosť a sympatie verejnosti. Neprehodnotila však svoje minulé zločiny ani súčasné postoje, čím jasne dokázala, že považuje svoj boj aj naďalej za opodstatnený a nemieni sa vzdať.

3.2 Porušenie prímeria a vývoj po roku 2000

Dočasné prímerie na konci deväťdesiatych rokov však neznamenalalo, že ETA sa vzdala svojej moci a vplyvu. Teroristi obnovili útoky už v roku 2001 atentátmi v Madride a ďalších španielskych mestách⁹⁶. Násilie pokračovalo počas celej dekády. Najšokujúcejším činom teroristov bol bombový útok na madridskom letisku Barajas 30. decembra 2007, ktorý si vyžiadal dve obete na životoch a mnoho zranených⁹⁷. Zacielenie atentátu na civilné obyvateľstvo vyvolalo odpor verejnosti a vyvolalo v španielskej spoločnosti obavy a neistotu. ETA zároveň stratila aj posledné zvyšky dôveryhodnosti, pretože porušila vlastný záväzok. Pokračovala vo svojej nelegálnej činnosti, hoci už nie s intenzitou, akou terorizovala Baskicko v období osemdesiatych rokov.

Zmenilo sa aj samotné vnímanie terorizmu, a to jednak v medzinárodnom kontexte, najmä kvôli atentátom z 11. septembra 2001, jednak vo vnútri Španielska. Španielska vláda pridala organizáciu ETA na zoznam teroristických skupín Európskej únie a žiadala podporu USA v boji proti nej. V roku 2002 španielske ministerstvo vnútra právne preklasifikovalo pouličné násilie na mestský terorizmus a z priestupkov teroristov pri pouličných zhromaždeniach sa stal vážny zločin, ťažko postihovaný zákonom.

3.3 Koniec ozbrojeného boja

Vyhlásenie z konca októbra 2011, v ktorom ETA ohlásila nielen koniec zabíjania, ale ukončenie všetkých foriem ozbrojeného boja, vyvolalo nadšenie, ale aj obavy z toho, či nebude prímerie porušené. Obavy sú podporené aj analýzami vyhlásení teroristov, ktorí ani

⁹⁶ ARTETA, A. U., CAMPISTOL, J. R., ZAMORA, J. M. J., SERRANO, C. S. 1994. *Dějiny Španělska*. s. 841

⁹⁷ Ibid. s. 842

tentokrát nespomenuli definitívne rozpustenie organizácie, ani to, na čo sa najviac čakalo: oľutovanie násilných činov a ospravedlnenie sa obetiam a pozostalým. Tí zorganizovali krátko po vyhlásení viacero protestov a demonštrácií. Najviac ich pobúrila samozrejmosť, s akou teroristi automaticky očakávali za vyhlásenie mieru beztretnosť, akoby sa fakt, že sa rozhodli prestať zabíjať, stal automaticky protiváhou za všetky ich zločiny.

Podľa expertov ETA dosiahla týmto krokom svoje ciele: konflikt prekročil hranice Španielska. Mierová konferencia v San Sebastián, na ktorej sa zúčastnili napríklad Kofi Annan a Jonathan Powell, zareagovala na vyhlásenie dvomi správami: od teroristov požadovala ukončenie ozbrojeného boja, čo španielska spoločnosť vnímala ako slabú požiadavku. Naopak, správa adresovaná španielskemu a francúzskemu štátu vyzývala ich predstaviteľov, aby začali s teroristami rokovať o následkoch útokov⁹⁸. To teroristov utvrdilo v presvedčení, že medzinárodná verejnosť je k nich aktivitám zmierlivá a namiesto trestov pre páchatel'ov požaduje tú istú zmierlivosť aj od španielskej vlády. Okrem toho touto požiadavkou predstavitelia konferencie preniesli hlavnú zodpovednosť o nadviazanie dialógu na španielsky štát. ETA sa snaží dosiahnuť, aby bola v zahraničí považovaná za predstaviteľa jednotného baskického národa a jeho záujmov a podobné situácie jej umožňujú vybudovať si zodpovedajúci obraz na medzinárodnej scéne.

3.4 Scenáre budúceho vývoja vzhľadom na charakter baskického nacionalizmu

Základným faktorom, ktorý bude v budúcnosti formovať vzťahy medzi Baskickom a španielskym štátom, je otázka, či ETA skutočne ukončila svoju činnosť, alebo či bude prímerie z jej strany znovu porušené. Tentokrát je šanca, že sa tak nestane, väčšia než v predchádzajúcich prípadoch. Na rozdiel od minulých prímerí ETA neohlásila iba koniec vraždenia, ale všetkých foriem ozbrojeného boja. ETA je ekonomicky aj sociálne a postoj spoločnosti k terorizmu je čoraz nekompromisnejší.

Na druhej strane predstavitelia organizácie vo svojich prejavoch hovorili iba o ukončení ozbrojeného boja. Rozpustenie organizácie či jej odzbrojenie neboli spomenuté. Navyše nikto z jej príslušníkov nevyjadril ľútosť nad zavraždenými obeťami ani neprehodnotil postoje a činy organizácie. ETA nedokáže poskytnúť žiadnu záruku, že prímerie dodrží a prelomiť tak skeptický prístup verejnosti.

⁹⁸FERNÁNDEZ, D. *Conferencia de paz pide a ETA el fin de la violencia y al Gobierno iniciar el diálogo*. In: 20 MINUTOS. s. 7. 18. 10. 2011

Najväčším problémom terorizmu však zostáva fakt, že ETA predstavuje len vrchol ľadovca baskického nacionalizmu. Organizácia celé desaťročia šírla nenávisťnú propagandu, vďaka ktorej mnoho Baskov aj v súčasnosti verí, že ETA vznikla ako domobrana, keď Španieli rozpútali občiansku vojnu a vytvorili diktatúru, aby zničili Baskov. Sympatizanti organizácie vidia realitu skreslene, pretože pod vplyvom jej ideológie sú presvedčení, že žijú vo vojne a španielsky štát je ich úhlavný nepriateľ. Zánik organizácie ETA nezmení ich presvedčenie, pretože ich fiktívny nepriateľ, španielsky štát, naďalej existuje. Preto sa dá konštatovať, že výsledky pôsobenia organizácie ETA prežijú jej koniec a ešte dlhú dobu budú pretrvávať v baskickej spoločnosti.

3.4.1 Rozdiely medzi Baskami v Španielsku a vo Francúzsku

Aj v baskickej komunite žijúcej na území Francúzska sa vytvorilo nacionalistické hnutie, nikdy však nezískalo veľkú podporu a ani v súčasnosti nezohráva relevantnú úlohu. Táto forma nacionalizmu je oveľa umiernennejšia. Nikdy nepoužívala násilie a preto môže slúžiť ako alternatíva pre baskický nacionalizmus v Španielsku.

Oficiálnym cieľom baskických nacionalistov je dosiahnuť vyčlenenie Baskicka z územia Španielska a vytvorenie samostatného štátu. Baskickí nacionalisti si predstavujú samostatné Baskicko nie ako štyri provincie vyčlenené zo Španielska, ale ako spojenie štyroch španielskych provincií do jedného územného a štátneho celku s tromi francúzskymi tak, ako to kedysi naplánoval Sabino Arana.

Španielsko ani Francúzsko by s touto alternatívou nesúhlasili. V Španielsku by bola potrebná zmena ústavy, ktorá je v súčasnosti nepravdepodobná. Vyhlásenie samostatnosti by pravdepodobne nepodporili ani ostatné štáty Európskej únie. Mnohé z nich sú v podobnej situácii: na časti ich územia žije jedna alebo viacero národnostných menšín a osamostatnenie Baskicka by mohlo dať podnet k podobným snahám v iných krajinách.

Samotní zástancovia baskickej samostatnosti navyše nemajú konkrétnu politickú ani administratívnu predstavu o jej reálnom fungovaní. Prirodzená spolupráca a komunikácia medzi týmito regiónmi, ktorých vzájomná prepojenosť je podľa nacionalistov tak komplexná, že by mala vyústiť do vytvorenia samostatného štátu, by mala byť na vysokej úrovni. Situácia je však opačná a interakcie medzi oboma oblasťami

sú pomerne nízke. Na podporu a stimulácie cezhraničnej spolupráce bol dokonca vytvorený program Európskej únie, INTERREG⁹⁹.

Najväčším problémom sú však priepastné rozdiely medzi formami a intenzitou nacionalizmu v týchto regiónoch. Baskická komunita žijúca na území Francúzska nikdy nesiahla po forme ozbrojeného boja, ani nikdy nevytvorila organizáciu, ktorá by šírla nenávisť a opodstatnenosť násilia tak ako ETA. Podľa výskumov sa viac ako polovica Baskov žijúcich na území Francúzska cíti byť Francúzmi, alebo viac Francúzmi ako Baskami. Rovnako Baskami ako aj Francúzmi sa cítilo 29%, a iba 19% sa považovalo za Baskov. V španielskej časti boli výsledky opačné, väčšina, až 45% opýtaných sa považovalo najmä za Baskov, zatiaľčo 28% sa označilo za Baskov aj Španielov. Len 20% opýtaných sa vyjadrilo, že sa cíti byť Španielmi. Pôvod týchto rozdielov treba hľadať najmä v odlišnom historickom vývoji oboch oblastí a v úlohe, ktorú v ňom zohral štát.¹⁰⁰

V spoločnom baskickom štáte by bola úradným jazykom baskičtina. Je však najmä nacionalistickým symbolom ako živou, masovo používanou rečou. Nacionalisti sa snažia urobiť skutočnosťou krajinu, v ktorej sa bude hovoriť výlučne baskicky. Preto je bežnou praxou uprednostňovať v politike, zamestnaní či v spoločnosti hovoriacich baskicky a sťažovať život tým, čo používajú španielčinu. Tento prístup ignoruje realitu, keďže výskumy ukazujú, že približne iba jeden z piatich Baskov hovorí po baskicky, no iba každý piaty aspoň trochu plynule. Dokonca ani samotní teroristi, tvrdo presadzujúci používanie baskičtiny, ju v skutočnosti neovládajú, ako dokazuje incident, ktorý sa odohral v meste Sevilla v októbri 2000: pri potýčke s teroristami postrelil príslušník polície člena organizácie do pleca. Terorista vykrikol: „Mám zranené plece!“ - po španielsky¹⁰¹.

Baskický nacionalizmus, ktorý sa vyvinul na území Španielska, je výsledkom úspešného šírenia španielskeho jazyka s nedostatočným a neúplným budovaním jednotného štátu. Španielsky štát úspešne spropagoval španielčinu, ktorá sa za krátky čas stala hlavným komunikačným prostriedkom v Baskicku bez donucovania štátu, najmä pre svoju ľahšiu gramatiku a bohatšiu slovnú zásobu. Vývoj Španielska v dvadsiatom storočí však bol poznačený mnohými obdobiami nedostatku demokracie, zmenami vo vnímaní

⁹⁹ SUDOE. Programa de cooperación territorial. [online]. [cit. 2012-10-03]. Dostupné na internete: <<http://www.interreg-sudoe.eu/ESP>>

¹⁰⁰ BECK, J.M. 2002. *Territory and terror. Conflicting nationalisms in the basque country.*

¹⁰¹ Ibid.

štátu, jeho aktivitách a v snahách legitimizovať jeho moc. Následkom týchto výkyvov bola len povrchná, nekompletná snaha o vytvorenie pocitu príslušnosti k španielskemu štátu.

Vo francúzskej časti územia bol tento proces komplexnejší. Zaslúžili sa o to vojny, do ktorých Francúzsko vstúpilo a ktoré podporili identifikáciu Baskov so štátom v boji proti vonkajším nepriateľom, ale aj silný sociálny štát, poskytujúci materiálnu podporu svojim občanom. Nacionalistické zoskupenia sa na francúzskej strane pohybujú na okraji záujmu aj politického spektra.¹⁰²

Proti Francúzsku ETA nikdy nenaznačila potrebu ozbrojeného boja, pretože poskytovalo úkryt jej hľadaným príslušníkom a pokojné útočisko na plánovanie ďalších útokov. Okrem toho Francúzsko nebolo autoritárskym štátom ako Španielsko, takže nemalo vhodné podmienky na rozpútanie špirály akcií a represii. Naopak, Španielsko bolo ideálnym nepriateľom vďaka predvídateľnej reakcii režimu na provokácie a útoky.

3.4.2 *Alternatívne príklady vývoja nacionalizmu vo vnútri Španielska*

Baskovia nie sú jedinou menšinou žijúcou na území Španielska. Katalánsko je taktiež autonómna oblasť obývaná inou národnosťou, ktorá používa svoj jazyk a jej kultúra a tradície sa odlišujú od španielskych. Aj medzi katalánskou menšinou sa vyvinul nacionalizmus, no v celkom odlišnej forme ako v Baskicku. Katalánsky nacionalizmus bol od začiatku umiernenejší a menej radikálny. Nikdy nenabral formu ozbrojeného boja a bol orientovaný viac pro-španielsky a nevyznačoval sa tak výrazným odporom a nenávisťou k centrálnemu štátu. Preto môže ponúknuť alternatívnu cestu pre budúci vývoj baskického nacionalizmu v prípade, že ETA neobnoví útoky a násilie prestane byť definujúcim prvkom nacionalistickej baskickej identity.

V prípade Katalánska sa snahy o zachovanie jazyka a kultúry opierali o bohatý alternatívny kultúrny život a praktické využívanie jazyka. Katalánsky nacionalizmus tak mohol budovať národné povedomie prostredníctvom hrdosti na tradície a pocitu príslušnosti k národnej kultúre. V Baskicku však snaha o vybudovanie národného cítenia sa teda nemohla oprieť o pocit hrdosti či príslušnosti k určitej kultúre. Preto využila ako zjednocujúci prvok nacionalizmus v jeho najradikálnejšej forme. Pôvodom baskického nacionalizmu sú najmä pocit ohrozenia, vymyslené slávne dejiny a spoločný nepriateľ.

¹⁰² *El nacionalismo vasco en Francia*. [online]. [cit. 2012-27-01]. Dostupné na internete: <<http://www.navarraconfidencial.com/2011/03/21/el-nacionalismo-vasco-en-francia/>>

Radikálna forma baskického nacionalizmu je teda vo veľkej miere výsledkom dvoch faktorov: nedostatku zdieľaných hodnôt a represií zo strany štátu, ktorý navyše zanedbal budovanie jednotnosti jeho jednotlivých skupín svojho obyvateľstva.

ZÁVER

V práci sa autorka venovala teroristickej organizácii ETA a problému terorizmu na území Španielska. Zamerala sa na analýzu postavenia Baskicka v Španielsku od prvých zmienok o jeho existencii až do súčasnosti a demografických, ekonomických a sociálnych dôsledkov baskického terorizmu.

V jednotlivých kapitolách autorka podrobne skúmala históriu Baskicka a dejinné udalosti, ktoré dali podnet k vzniku baskického nacionalizmu. Za špecifické faktory, ktoré vyformovali nacionalizmus do extrémnej formy teroristického boja považuje na jednej strane neprítomnosť stmelovacieho prvku v baskickej spoločnosti vo forme kultúry či živého jazyka v druhej polovici devätnásteho storočia, a na druhej strane totalitný režim Francisca Franca, ktorý utláčal národnostné menšiny a tvrdo reagoval na nacionalistické provokácie, čo teroristi využili na eskaláciu násilia a dosiahnutie svojich cieľov. Ďalej sa autorka zamerala na vývoj terorizmu v osemdesiatych rokoch dvadsiateho storočia, najmä na pokračovanie organizácie ETA v teroristických aktivitách aj po prechode Španielska k demokracii a získaní autonómie Baskicka, nárast útokov a zameranie sa na nelegálne aktivity súvisiace so získavaním peňazí a šírením vplyvu. Zároveň autorka venuje pozornosť negatívne mu dopadu, ktoré tieto aktivity mali v demografickej, ekonomickej a sociálnej oblasti a finančným nákladom, ktoré teroristi svojimi útokmi spôsobili.

V poslednej časti práce autorka analyzovala vývoj v deväťdesiatych rokoch až do súčasnosti, najmä na postupné oslabovanie organizácie ETA a vyhlásené prímeria. Autorka poukazuje na faktory, ktoré organizáciu k týmto rozhodnutiam donútili, jednak spoločenské a medzinárodné odsúdenie terorizmu, jednak vnútorné oslabenie organizácie a strata podpory širokej verejnosti. Na základe analýzy poznatkov o baskickom nacionalizme získaných syntézou údajov uvedených v tejto práci autorka konštatuje, že budúce aktivity organizácie ETA sa v súčasnosti nedajú predvídať, no predpokladá, že ani definitívne ukončenie teroristických aktivít nebude znamenať koniec nacionalizmu v Baskicku. Zároveň predkladá možné scenáre budúceho vývoja a hodnotí ich pravdepodobnosť pomocou metódy komparácie baskického nacionalizmu v Španielsku a vo Francúzsku, a dvoch najväčších nacionalistických skupín vo vnútri Španielska: Baskov a Kataláncov.

Záverom práce možno skonštatovať, že napriek vyhláseniam nacionalistov, podľa ktorých je konečným cieľom ozbrojeného boja samostatný štát, v skutočnosti je tento

scenár vývoja nepravdepodobný. Existuje viacero prekážok: komplikovaná a nepravdepodobná zmena územného usporiadania Španielska a jeho ústavy a takmer neexistujúci politický a praktický plán takéhoto rozdelenia a samostatného fungovania. Počas ekonomickej krízy, ktorej Španielsko musí v súčasnosti čeliť, neexistuje kapacita ani vôľa uvoľniť obrovské finančné prostriedky a spustiť časovo aj organizačne nesmierne namáhavý projekt, akým by oddelenie Baskicka určite bolo. Navyše spolupráca medzi oboma regiónmi nie je na dostatočnej úrovni a samotní Baskovia nepovažujú svoj jazyk za postačujúci ekvivalent k španielčine a francúzštine. Preto najpravdepodobnejším scenárom vývoja zostáva zachovanie súčasného stavu.

Do budúcnosti zostáva najvítanejšou predstavou spolužitia Baskov so Španielmi život v jednotnom štáte bez existencie radikálneho nacionalizmu a teroristickej hrozby. Radikalizmus je na ústupe, či však teroristické útoky naozaj definitívne skončia po októbrovom vyhlásení ukončenia násilia, ukáže až čas. S následkami terorizmu a nenávisťnej ideológie sa však Baskicko aj celé Španielsko bude vyrovnávať dlho po zlikvidovaní organizácie ETA.

Prínosom tejto práce je najmä zmapovanie a podrobná analýza témy, ktorá na Slovensku nie je veľmi známa a panuje o nej mnoho predsudkov. Práca sa snaží podať problematiku nacionalizmu a terorizmu v Baskicku objektívne a preto môže byť protívahou povrchných a tendenčných tvrdení, ktoré sa o baskickom nacionalizme a organizácii ETA dajú nájsť na internete.

Téma nacionalizmu ako výsledku spolužitia národnostnej väčšiny a menšiny v jednom štáte je problémom, ktorý sa týka mnohých európskych krajín, Slovensko nevynímajúc. Možnému vyriešeniu nacionalistického problému v Španielsku preto treba venovať pozornosť, nakoľko môže slúžiť ako možný budúci príklad riešenia aj pre iné štáty regiónu.

Autorka v práci poukázala na vážne dôsledky, ktoré terorizmus spôsobuje v demografickej, ekonomickej a sociálnej oblasti. Jej zámerom bolo zdôrazniť, že terorizmus natrvalo deformuje spoločnosť.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

Monografie

1. ARTETA, A. U., CAMPISTOL, J. R., ZAMORA, J. M. J., SERRANO, C. S. 1994. *Dějiny Španělska*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, Dějiny států. 2007, 915s. ISBN 978-80-7106-836-5
2. AZURMENDI, M. 1998. *La herida patriótica*. Taurus. 1998. Tretie vydanie. ISBN: 84-306-0279-8
3. BECK, J. M. 2005. *Territory and Terror. Conflicting nationalisms in the Basque Country*. Routledge. Routledge advances in european politics, 2005. ISBN 0-415-34814-5
4. CALLEJA, J. M. 1999 *La diáspora vasca. Historia de los condenados a irse de Euskadi por culpa del terrorismo de ETA*. Madrid: El Pais- Aguilar 1999 ISBN: 84-03-595042
5. CARNICERO, M. P. 1994. *La amenaza separatista. Mito y realidad de los nacionalismos en España*. Temas de hoy. Colección: Grandes temas, 1994. ISBN 84-7880-395-5
6. CASQUETE, J. *Musica y funerales en el nacionalismo vasco radical*.
7. CONVERSI, D. 1997. *The Basques, the Catalans and Spain: Alternative routes to nationalist mobilisation*. C. Hurst and Co. Ltd., 1997. ISBN 1-85065-253-8
8. GARMENDIA, J. M. 1980. *Historia de ETA (Vol. II)*. San Sebastian: L. Haranburu, Editor, 1980.
9. SAVIANO, R. 2006. *Gomora. Cesta do ekonomického impéria camorry a jej sna o nadvláde*. Bratislava: Kalligram, 2008, 280s. ISBN 978-80-8101-068-2

Časopisy a zborníky

1. ARANDA, J. 1998. *Mezcla demográfica del País Vasco*. CLAVES DE LA RAZÓN PRÁCTICA. 1998/87.

Internetové zdroje

1. BASSERETXEA, G. The case of Herri Hatasuna: Spain's political show trial. [online]. [cit. 2012-22-01]. Dostupné na internete: <http://socialist.org/socialist/ma98/1.html>
2. BIBLIOTECA NACIONAL DE IZQUIERDA COMUNISTA. Las causas historicas del separatismo vasco. [online]. [cit. 2012-22-01]. Dostupné na internete: <http://www.sinistra.net/lib/upt/izqcom/gate/gatefbub.es.html>
3. BIOGRAFIAS Y VIDAS. Sabino Arana y Goiri. [online]. [cit. 2011-11-12]. Dostupné na internete: <http://www.biografiasyvidas.com/biografia/a/arana.htm>
4. Cuántos son los muertos de ETA? [online]. [cit. 2012-22-01]. Dostupné na internete: <http://www.diariouridico.com/asides/%C2%BFcuantos-son-los-muertos-de-eta.html>
5. DE LA GRANJA SAINZ, J. L. Archivos, bibliotecas y hemerotecas sobre
6. DE LLANO, Q. GARCÍA, G. España y la primera guerra mundial. [online]. [cit. 2012-14-01]. Dostupné na internete: <http://www.artehistoria.jcyl.es/histesp/contextos/7143.htm>
7. DUDGALE-POINTON, TDP. 2004 ETA, (Euskadi Ta Askatasuna). [online]. [cit. 2011-18-12]. Dostupné na internete: http://www.historyofwar.org/articles/weapons_eta.html
8. El asesinato del guardia civil Jose Pardines Arcay. [online]. [cit. 2012-22-01]. Dostupné na internete: <http://www.vianetworks.es/personal/angelberto/pardines.htm>
9. El asesinato del inspector Manzananas. [online]. [cit. 2012-22-01]. Dostupné na internete: <http://www.vianetworks.es/personal/angelberto/manzananas.htm>
10. El nacionalismo vasco en Francia. [online]. [cit. 2012-27-01]. Dostupné na internete: <http://www.navarraconfidencial.com/2011/03/21/el-nacionalismo-vasco-en-francia/>
11. el nacionalismo vasco en la II republica. (online) [online]. [cit. 2012-15-01]. Dostupné na internete: <http://www.euskomedia.org/PDFAnlt/congresos/10/10659662.pdf>
12. EL RINCON DEL VAGO. Restauracion Borbonica. [online]. [cit. 2011-15-12]. Dostupné na internete: <http://html.rincondelvago.com/restauracion-borbonica.html>

13. ENCICLOPEDIA DE LA NACION ESPAÑOLA. Federico Krutwig Sagredo. [online]. [cit. 2012-22-01]. Dostupné na internete: <http://nacionspanola.net/index.php?title=Federico_Krutwig_Sagredo>
14. ETA y el marxismo. [online]. [cit. 2012-22-01]. Dostupné na internete: <<http://www.arbil.org/93marx.htm>>
15. EUSKO IKASKUNTZA. Quienes somos. [online]. [cit. 2011-15-12]. Dostupné na internete: <<http://www.eusko-ikaskuntza.org/es/quienessomos/historia/>>
16. GRECH, M. J.: In memoriam: No olvidar lo inolvidable. Legasa Ubiría, asesinado por denunciar la extorsión de ETA, y cinco víctimas más. [online]. [cit. 2012-23-01]. Dostupné na internete: <<http://blogs.libertaddigital.com/in-memoriain/legasa-ubiria-asesinado-por-denunciar-la-extorsion-de-eta-y-cinco-victimas-mas-10584/>>
17. HISTORIA DEL EUSKARA. [online]. [cit. 2011-15-12]. Dostupné na internete: <<http://kondaira.net/esp/Euskara.html>>
18. HISTORIA DEL PAIS VASCO. [online]. [cit. 2011-20-12]. Dostupné na internete: <<http://kondaira.net/esp/Euskara.html>>
19. <http://www.interreg-sudoe.eu/ESP>
20. Introduction to geography. [online]. [cit. 2011-07-12]. Dostupné na internete: <<http://www.physicalgeography.net/fundamentals/1a.html>>
21. La Iglesia condena el terrorismo de ETA y sus cómplices. [online]. [cit. 2012-23-01]. Dostupné na internete: <http://titodrago.com/index.php?option=com_content&view=article&id=722%3Ala-iglesia-condena-el-terrorismo-de-eta-y-sus-complices&Itemid=3>
22. La población vasca y los habitantes del País Vasco. [online]. [cit. 2011-15-12]. Dostupné na internete: <http://www.voyagesphotosmanu.com/poblacion_pais_vasco.html>
23. Los años de plomo de ETA. [online]. [cit. 2012-23-01]. Dostupné na internete: <<http://www.larazon.es/noticia/los-anos-de-plomo-de-eta>>
24. NEW VISTAS ON THE DISTANT PAST. The Basques. [online]. [cit. 2011-07-11]. Dostupné na internete: <<http://www.buildinghistory.org/distantpast/basques.shtml>>
25. OCAÑA, J. C.: Historia de España: Los reyes católicos: La conquista del reino Nazarí de Granada y la incorporación del reino de Navarra. [online]. [cit. 2011-15-12]. Dostupné na internete: <<http://www.historiasiglo20.org/HE/5b.htm>>

26. PÉREZ ANTON, M. A.: Huelgas Antifraquistas. Una visión desde el exilio. [online]. [cit. 2011-15-12]. Dostupné na internete: <http://www.euskosare.org/komunitateak/ikertzaileak/ehmg/3/txostenak/perez_anton>
27. PRIETO, J. ETA roba en Francia 1.600 kilos de explosivos tras retener a la familia del gerente del polvorín. [online]. [cit. 2012-05-02]. Dostupné na internete: <http://elpais.com/diario/2001/03/09/espana/984092401_850215.html>
28. RECURSOS ACADEMICOS. La dictadura franquista en el Pais Vasco. [online]. [cit. 2011-15-12]. Dostupné na internete: <<http://www.rekursosacademicos.net/web/2011/03/14/tema-11-la-dictadura-franquista-en-el-pais-vasco/>>
29. RESULTADOS ELECTORALES EN LA INTERNET. Elecciones al Congreso de los Diputados de España. [online]. [cit. 2012-22-01] Dostupné na internete: <http://electionresources.org/es/index_es.html>
30. SPAIN. [online]. [cit. 2011-15-12]. Dostupné na internete: <<http://www.talktalk.co.uk/reference/encyclopaedia/countryfacts/spain.html>>
31. SPAIN. Foreign policy under Franco. [online]. [cit. 2011-15-12]. Dostupné na internete: <<http://countrystudies.us/spain/24.htm>>
32. SPEEDY LOOK. Euzko Gaztedi Indarra. [online]. [cit. 2012-22-01]. Dostupné na internete: <http://www.myetymology.com/encyclopedia/Euzko_Gaztedi_Indarra.html>
33. SPOKES OF NATIONALISM_ MARK A HILL. Chapter 1: Nationalism, industrialisation, modernity and cycle sport to 1936. The Establishment of Basque Nationalism 1895-1932. [online]. [cit. 2011-11-11]. Dostupné na internete: <<http://www.dailypeloton.com/spokesone.asp>>
34. SUDOE. Programa de cooperación territorial. [online]. [cit. 2012-10-03]. Dostupné na internete: <
35. TODO SOBRE ESPAÑA PAÍS VASCO. [online]. [cit. 2011-15-12]. Dostupné na internete: <<http://www.red2000.com/spain/region/1r-vasc.html>>
36. WULFF, A. F. Sabino Arana: racismo, nacionalismo vasco, integrismo católico. Una breve antología y guía de lectura. Revista el Observador. [online]. [cit. 2011-11-11]. Dostupné na internete: <http://www.revistaelobservador.com/index.php?option=com_content&task=view&id=4524>

37. ZORILLA, R. G. La agenda oculta de la Dirección de Atención a las Víctimas del Terrorismo del Gobierno vasco. Diez años de historia 2001-2011. [online]. [cit. 2012-10-03]. Dostupné na internete: <<http://www.paisvasco-informacion.com/p/la-agenda-oculta-de-la-direccion-de.html>>

ZOZNAM PRÍLOH

Príloha č. 1: Politické mapy Španielska, Baskicka a Euskal Herria	i
Príloha č. 2: Obrazová dokumentácia- nacionalizmus a ETA.....	iii
Príloha č. 3: Grafy a tabuľky.....	v

Príloha č. 1: Politické mapy Španielska, Baskicka a Euskal Herria

Mapa č. 1: Mapa autonómnych oblastí Španielska

Zdroj: <http://spanish.tolearnfree.com/free-spanish-lessons/free-spanish-exercise-13847.php>

Mapa č. 2: Regióny Baskicka

Zdroj: <http://www.red2000.com/spain/region/1r-vasc.html>

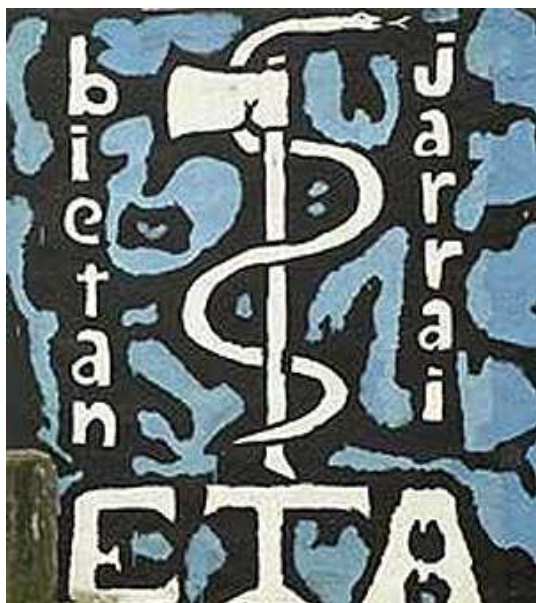
Mapa č. 3: Euskal Herria podľa Aranovho vzorca 4+3=1

Zdroj: <http://elsenordelhospital.blogspot.com/2011/11/antonio-de-elejalde-artista-vasco-que.html>

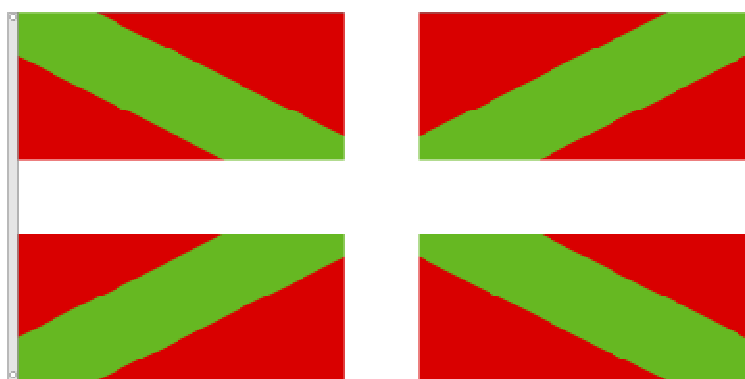
Príloha č. 2: Obrazová dokumentácia- nacionalizmus a ETA

Obrázok č. 1: Znak organizácie ETA

Zdroj: <http://www.elmundo.es/elmundo/2006/03/22/espana/1143026624.html>

Obrázok č. 2: Vlajka Ikurriña

Zdroj: <http://hemebrazodietario.blogspot.com/2011/08/comparo.html>

Obrázok č. 3: Portrét Sabina Aranu

Zdroj: <http://www.s9.com/Biography/Aranay-Goiri-Sabino-De>

Obrázok č. 4: List zaslaný podnikateľom s výzvou na zaplatenie výpalného

Zdroj: <http://www.publico.es/espana/345479/la-crisis-de-eta-pasa-factura-a-su-capacidad-de-extorsion>

Obrázok č. 5: Hovorcovia teroristov, tzv. *encapuchados*

Zdroj: <http://www.terra.com.co/noticias/articulo/html/acu38128-eta-anuncia-un-cese-al-fuego-en-espana.htm>

Príloha číslo 3: Grafy a tabuľky

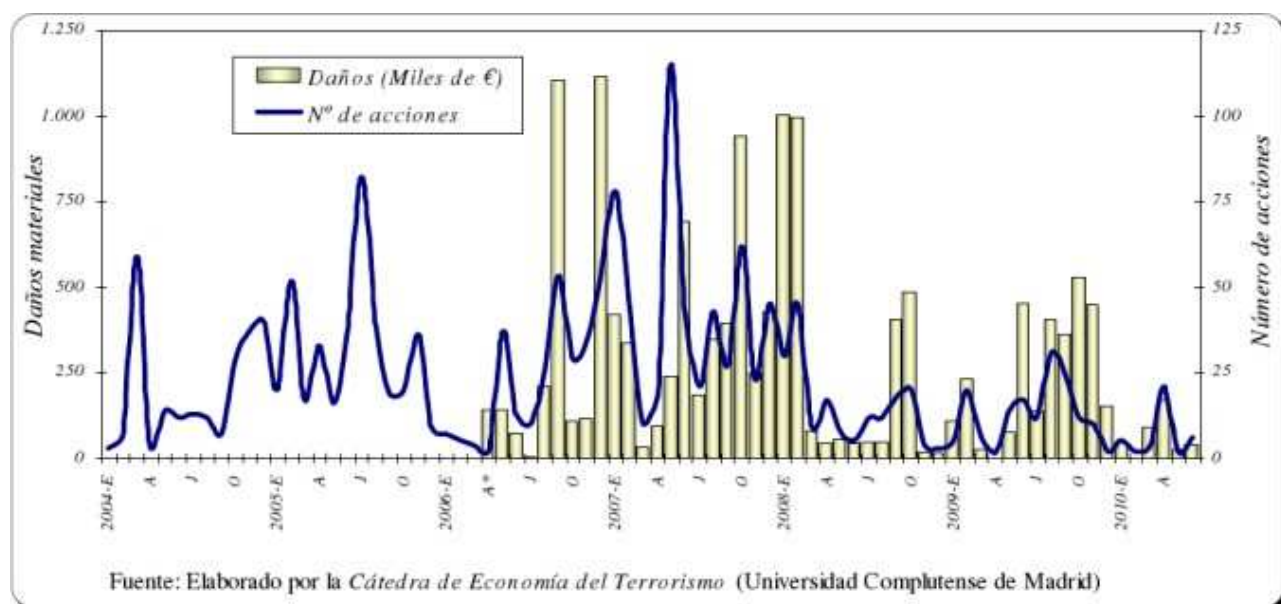
Tabuľka č. 1: Počet vydieraných podnikateľov a výnosy organizácie ETA z tejto činnosti v rokoch 1978 až 2004

La extorsión de ETA a los empresarios			
► Las cifras año a año			
En miles de euros		Total: 122.994.700 euros	
	Rescatos por secuestros	Extorsión y atracos	
1978	614,5	1.895,7	
1979	69,1	1.638,7	
1980	7.584,3	3.893,3	
1981	6.821,0	2.592,0	
1982	3.893,3	2.364,1	
1983	12.505,9	1.628,9	
1984	-	1.441,1	
1985	5.163,9	3.734,8	
1986	7.415,0	5.338,8	
1987	2.255,0	-	
1988	14.515,3	-	
1989	3.020,1	-	
1991	222,7	196,0	
1993	4.020,8	120,6	
1995	-	5.870,7	
1996	885,7	-	
1997	10.421,5	-	
2000	-	1.073,0	
2002	-	1.264,8	
2003	-	7.210,4	
2004	-	9.194,7	
Total	79.408,1	49.457,3	

FUENTE: Elaboración propia

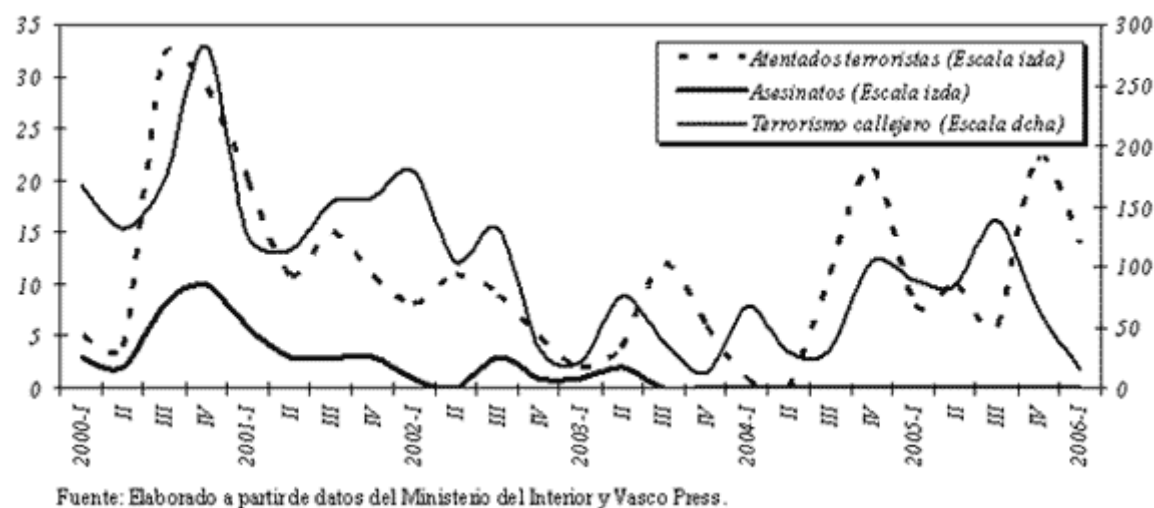
Zdroj: www.belt.es/noticiasmdb/home2_noticias.asp?id=683

Graf č.1: Útoky teroristov a spôsobené materiálne škody v rokoch 2004 až 2010

Zdroj: es.scribd.com/doc/36409790/Actividad-Terrorista-en-el-primer-semester-de-2010

Graf č.2: Aktivita teroristov v rokoch 2000 až 2006

Zdroj: <http://www.ilustracionliberal.com/28/alto-el-fuego-de-eta-ante-el-final-del-terrorismo-mikel-buesa.html>